

**АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН
ҮР ДАГАВАРТ ХИЙСЭН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

**УЛААНБААТАР ХОТ
2022 ОН**

АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ СУДАЛГАА

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Аялал жуулчлалын тухай хууль /цаашид “хууль” гэх/-ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхдээ Хууль тогтоомжийн тухай хууль, “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”¹ /цаашид “аргачлал” гэх/-ыг баримтлан хийж гүйцэтгэлээ.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ /цаашид “үнэлгээ” гэх/ хийх нь хүчин төгөлдөр үйлчилж буй эрх зүйн зохицуулалтын үр нөлөөг илрүүлэх болон харьцуулан үнэлэх ажиллагаа бөгөөд энэхүү үнэлгээ хийх ажлын зорилт нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явц дахь ололтыг бататгах, түүний хэрэгжилтийн бодит байдалд дүн шинжилгээ хийж, гарч байгаа хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэх, цаашид тухайн хууль тогтоомжийг зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлоход оршино.

Аялал жуулчлалын тухай хууль нь 2000 оны 5 дугаар сарын 5-ны өдөр 6 бүлэг 24 зүйлтэйгээр батлагдсан бөгөөд хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойшхи 22 жилийн хугацаанд нийт 12 удаа буюу 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2010, 2011, 2015, 2017, 2021, 2022 онуудад нэмэлт, өөрчлөлт орсон байна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд 2017 оны 4 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр тус хуульд 12 дугаар зүйлийн 12.2 дахь хэсгийг шинээр нэмж, тус хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт заасан аргачлалууд хамаарахгүй байх нийт 24 тохиолдлыг тоочин заасан. Мөн аргачлалын 1.3 дахь хэсэгт энэхүү аргачлал хамаарахгүй буюу аргачлалын дагуу үнэлгээ хийх шаардлагагүй 5 тохиолдлыг тоочин заасан бөгөөд Аялал жуулчлалын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх нь дээрхи тохиолдлуудын алинд ч хамаарахгүй байх тул аргачлалын дараагийн хэсгүүдэд заасны дагуу үнэлгээг үргэлжлүүлэн гүйцэтгэлээ.

ХОЁР.ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ ҮЕ ШАТ

Аялал жуулчлалын тухай хууль /цаашид “хууль” гэх/-ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхдээ аргачлалын 2.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараахь үе шаттайгаар хийлээ:

- 1.Төлөвлөлтийн үе шат;
- 2.Хэрэгжилтийн үе шат;
- 3.Үнэлэх үе шат.

¹ Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12.1-д заасны дагуу 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн Монгол Улсын Засгийн газрын 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хавсралтаар баталсан.

1.ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН ҮЕ ШАТ

Төлөвлөлтийн үе шатны зорилго нь үнэлгээ хийх шалтгаан, хүрээг тогтоож түүнд тохирсон шалгуур үзүүлэлт, харьцуулалтын аргыг тодорхойлоход чиглэх бөгөөд аргачлалын 3.1 дэх хэсэгт заасны дагуу төлөвлөлтийн үе шатыг дараахь дарааллаар хийж гүйцэтгэлээ:

- 1.1.Үнэлгээ хийх шалтгаан;
- 1.2.Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох;
- 1.3.Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох:

- 1.3.1.Зорилгод хүрсэн түвшин;
- 1.3.2.Зардлын өсөлт, бууралт ;
- 1.3.3.Зардал үр өгөөжийн харьцаа;
- 1.3.4.Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал;
- 1.3.5.Практикт нийцэж байгаа байдал;
- 1.3.6.Бусад үр дагавар;

- 1.4.Харьцуулах хэлбэрийг сонгох:

- 1.4.1.Байх ёстой, одоо байгаа;
- 1.4.2.Хууль батлагдахаас өмнөх/хууль батлагдсанаас хойшхи;
- 1.4.3.Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэнээс хойш;
- 1.4.4.Тохиолдол судлах;

- 1.5.Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох;
- 1.6.Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох.

1.1.Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох

Аргачлалд заасны дагуу хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлахад Нэн тэргүүнд тодорхой шалтгаан байх хэрэгтэй тул Аялал жуулчлалын тухай хууль нь тухайн харилцааг зохицуулж чадаж буй эсэх, түүний нийгэмд үзүүлж байгаа эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэхийн тулд үнэлгээний ажлыг эхлэхээс өмнө үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлохыг зорилоо:

Үнэлгээ хийх шалтгаан 1

Аялал жуулчлалын тухай хууль нь 2000 онд батлагдсанаас хойш 22 жил хэрэгжиж байгаа хэдий ч хуулийг хэрэгжүүлэх явцад түүний зохицуулалт нь хуулийн зорилтыг бүрэн хангах боломжгүй, нийгмийн харилцааны өөрчлөлт, хөгжлөөс хоцорсон, зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг бүрэн хамарч чадаагүйгээс гадна үүнээс шалтгаалсан сөрөг үр дагавар үүсэх нөхцөлийг бүрдүүлдэг байна.

Тодруулбал хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Аялал жуулчлалын тухай хууль нь 2000 батлагдсан бөгөөд нийт 12 удаа нэмэлт, өөрчлөлт (2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2010, 2011, 2015, 2017, 2021, 2022) орсон хэдий ч эдгээр нь хуулийн үндсэн агуулга, нийгмийн харилцаанд өөрчлөлт, шинэчлэлттэй холбоотой бус зөвхөн бусад хууль тогтоомж өөрчлөгдсөн, шинэчлэгдсэнтэй холбоотой тул хуулийн үндсэн агуулга, зохицуулах харилцааны хүрээ хязгаарт өөрчлөлт ороогүй.

Мөн аялал жуулчлалын харилцаанд хамаарах дараах хэм хэмжээний актууд (дүрэм, журам, стандарт, аргачлал г.м.) мөрдөгдөж байна. Үүнд:

- Тусгай хамгаалалттай газар нутаг /ТХГН/-т аялал жуулчлал явуулах журам²;
- "ТХГН-д үзүүлэх ажил үйлчилгээний нэг удаагийн хөлс төлөх журам³;
- Аялал жуулчлалын байгууллагын ангилал тогтоох журам⁴;
- Монгол Улсын Тусгай хамгаалалттай газар нутаг дэвсгэрт газар ашиглах, зөвшөөрөл олгох түр журам⁵;
- Дээд зэрэглэлийн зочид буудал, жуулчны баазад зэрэглэл тогтоох журам⁶;
- Хэрэглэгчдэд зориулсан үйлчилгээ Зочид буудлын үйлчилгээний чанарын зэрэглэл, үндсэн шаардлага MNS 5927 : 2008⁷;
- Дэн буудал. Ерөнхий шаардлага MNS 5738 : 2007⁸;
- Амралт сувилалын үйлчилгээ Амралт, сувилалын газар. Техникийн шаардлага MNS 4958 : 2000⁹;
- Амралтын газар, жуулчны баазад тавих ерөнхий шаардлага MNS 6034 : 2019¹⁰;
- Хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний газрын нэр томьёо, тодорхойлолт¹¹;
- Жуулчны баазад олгох гэрчилгээний загвар¹²;
- Зэрэглэлийн шаардлага хангасан зочид буудалд олгох гэрчилгээ, тэмдгийн загвар¹³;
- Зочид буудал, жуулчны баазын үйл ажиллагааны талаарх тайлангийн загвар¹⁴;
- Монгол Улсын Тусгай хамгаалалттай газар нутаг дэвсгэрт газар ашиглуулах тухай гэрээний маягт¹⁵;
- Аялал жуулчлалын байгууллагын ангиллын гэрчилгээний загвар¹⁶;

² <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204302&showType=1>

³ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204303&showType=1>

⁴ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=205117&showType=1>

⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204353&showType=1>

⁶ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204258&showType=1>

⁷ <https://estandard.gov.mn/standard/v/1895>

⁸ <https://estandard.gov.mn/standard/v/1717>

⁹ <https://estandard.gov.mn/standard/v/3670>

¹⁰ <https://estandard.gov.mn/standard/v/2750>

¹¹ <https://estandard.gov.mn/standard/v/29>

¹² <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204260&showType=1>

¹³ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204260&showType=1>

¹⁴ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204259&showType=1>

¹⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=204354&showType=1>

¹⁶ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=205118&showType=1>

Аялал жуулчлалын тухай хууль нь манай нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах үндсэн зорилготой.

Гэтэл Монгол Улс нь 1990 онд НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагад нэгдэн орж, гишүүн орон болсон. Тус байгууллагаас гаргасан Аялал жуулчлалын конвенцид зааснаас харахад “аялал жуулчлал” гэдэг маш өргөн хүрээнд байхаар зааснаас гадна тус байгууллагаас хийсэн судалгаагаар “дэлхий даяар 2020 онд аялах жуулчдын тоо 1995 онтой харьцуулахад 3 дахин нэмэгдэж 1,6 тэрбумд хүрэх бөгөөд Ази, Номхон далайн бүс нутагт аялах жуулчдын тоо дэлхийн бусад бүсүүдээс илүү хурдацтай нэмэгдэх”-ийг тогтоожээ.

Түүнчлэн Засгийн газрын 2015 оны 324 дүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн зорилгыг аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэж, тогтвортой хөгжлийг ханган тус салбарын олон улсад өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэнэ гэж тодорхойлж, Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 45 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр/цаашид “МУ-ын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр” гэх/ - ийн 4.4-т Аялал жуулчлалын салбарын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хүрээнд “Аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадварыг бүс нутгийн хэмжээнд дээшлүүлж, эрх зүйн таатай орчинг бүрдүүлж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ” гэж тусгахдаа 4.4.1-т “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, олон улсын аялал жуулчлалын сүлжээнд нэгдэх, бүтээгдэхүүн, дэд бүтцийг хөгжүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах цогц бодлого хэрэгжүүлнэ”, 4.4.2-т “Үндэсний зан заншил, уламжлал, түүх, соёл, унаган байгаль, нүүдэлчин ахуйг түшиглэсэн аялал жуулчлалыг эрчимтэй хөгжүүлж, нийслэл, аймаг, бүс нутгийн онцлогт тохирсон аялал жуулчлалын дэд хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ”, 4.4.3-т “ “Бурхан халдун”, “Хорго-Тэрх”, “Хамарын хийд”, “Отгонтэнгэр”, “Хар-Ус”, “Хөвсгөл”, “Хархорин” зэрэг байгалийн үзэсгэлэнт, өвөрмөц тогтоц бүхий газар нутгийг түшиглэсэн түүхэн болон төрөлжсөн аялал жуулчлалын төв, цогцолборыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, гадаадын хөрөнгө оруулалтаар байгуулахыг бодлогоор дэмжинэ” гэх зэрэг хэд хэдэн зорилтыг дэвшүүлсэн байсан.

Мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны “Монгол Улсын Хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” 12 дугаар тогтоолын¹⁷ хавсралтын 27 дугаарт “Аялал жуулчлалын тухай” хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгыг Засгийн газар санаачлан Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам хуулийн төслийг хариуцан боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн барихаар тогтоосон.

¹⁷ Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоол.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын¹⁸ 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүдэдийн 3 дахь хэсэгт “Үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, олон улсын аялал жуулчлалын зах зээлд өрсөлдөх чадвар дээшилсэн байна.” хэмээн заасан бол зорилт 8.2-т “Эдийн засгийн тэргүүлэх салбарууд болон байршлын давуу талд тулгуурлан бүс, орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”-ээр зааж, энэхүү зорилтыг хэрэгжүүлэх I үе шат(2021-2030)-ын 1 дэх хэсэгт “Байгаль экологи, археологи, палеонтологи, нүүдлийн өв, түүх, соёл, рекреацийн нөөц, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг бүсчлэн хөгжүүлнэ.”, II үе шат(2031-2040)-ын 1 дэх хэсэгт “Аялал жуулчлалын салбарт орчин үеийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх замаар хүртээмж, орлогыг нэмэгдүүлсэн байх”-аар тус тус заасан буюу эдийн засгийг сэргээх үндсэн хөшүүргийн нэгээр аялал жуулчлалын салбарыг онцолж, тэдгээрийг биелүүлэх тодорхой зорилтуудыг дэвшүүлсэн.

Коронавируст халдвар /Ковид-19/ цар тахлын нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хөгжлийг хязгаарлах хүчин зүйлийг цаг алдалгүй шийдвэрлэх үндсэн зорилго бүхий Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын¹⁹ нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын Боомтын сэргэлтийн 1.3 дахь хэсэгт “Монгол Улсын агаарын зайн зохион байгуулалт, агаарын замын ашиглалтыг сайжруулан дамжин өнгөрөх агаарын хөлгийн тоог нэмэгдүүлж, агаарын тээврийн либералчлалыг үе шаттайгаар үргэлжлүүлэх замаар ачаа тээврийн зангилаа төвийг бий болгож, мөн аялал жуулчлалын салбарыг дэмжинэ.”, мөн тогтоолын хоёрдугаар хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг хэрэгжүүлэх эхний үе шатны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 1.3.1-д “Агаарын замын байнгын ажиллагаатай олон улсын боомтын тоог нэмэгдүүлж, карго тээвэр, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”, 1.4.2-т “Зарим боомтыг түшиглэн хил орчмын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”, “Зургаан боомтыг аялал жуулчлалын боомт болгон хөгжүүлж, боомтын зэрэглэлийг нэмэгдүүлсэн байна.”, 2.1.2-т “Чойбалсангийн дулааны цахилгаан станцын хүчин чадлыг 50 МВт-аар өргөтгөж, зүүн бүсийн уул уурхай, аялал жуулчлалын төслүүдийн эрчим хүчний хэрэглээг хангах”, “Зүүн бүсийн өсөн нэмэгдэж байгаа цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээ ба Дорнод, Сүхбаатар аймгийн сум, суурин газар, уул уурхайн ордын баяжуулах, олборлох үйлдвэрүүд, аялал жуулчлалын цогцолборуудыг тасралтгүй, найдвартай эрчим хүчээр хангасан байна.” гэж тус тус заасан Аялал жуулчлалын тухай хууль, түүний хэрэгжилт Ковид-19 цар тахлын дараах нийгэм, эдийн засгийн сэргэлтийг бүрэн хэрэгжүүлэхэд нийцэх нь эсэхийг үнэлэх нь зүйтэй байна.

Цаашид Аялал жуулчлалын тухай хуулийн зохицуулалт, ялангуяа хуулийн зорилтыг илүү боловсронгуй болгож, зохицуулалтын утга, агуулга, хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог тодорхой, ойлгомжтой тодорхойлох шаардлагатайгаас гадна олон улсын жишигт нийцүүлэх зүйтэй бөгөөд цаашид уг хуулиар

¹⁸ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоол

¹⁹ Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоол.

зохицуулсан харилцаанд сөрөг үр дагавар үүсгэх эрсдэлийг бууруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 2

Ковид-19 цар тахал дэгдсэнээр дэлхийн аялал жуулчлалын салбар 2020 онд -73%, 2021 онд -76% тус тус буурч, тэр дундаа Ази Номхон далайн бүс нутгийн аялал жуулчлал -94% хүрч буурсан байна.²⁰ Ковид-19 цар тахлын нийгэм, соёл, эдийн засагт үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулахаар ихэнх улс орнууд бодлогын чанартай ажлуудыг хийж байна. Дэлхийн 220 орноос 167 орон нь Ковид-19 цар тахлын хор уршгийг арилгаж бууруулах, аялал жуулчлалаа сэргээх, шинэ эгэл байдалд зохицож ажиллахаар улс орны болон бүс нутгийн хэмжээний сэргийлэх, сэргээх арга хэмжээ буюу төлөвлөгөө боловсруулж, үүнээс 144 улс төсөв, татвар мөнгөний бодлого баримтлаж, 100 гаруй улс ажлын байр дэмжих, сургалтыг дэмжих чиглэлээр төлөвлөгөө хэрэгжүүлж байна.²¹

Цар тахлын нөлөө хамгийн хүндээр туссан салбаруудын нэг нь аялал жуулчлалын салбар бөгөөд 2020 онд Ази, номхон далайн бүс нутгийн орнуудын аялал жуулчлалын салбарын орлого 1.6 их наяд ам.доллар ба 53.7%-иар буурч, салбарын ажиллах хүчний тоо 34.1 сая хүн ба 18.4%-иар буурсан байна.²² Энэхүү нөлөө Монгол Улсад ч хүндээр тусч байгаа бөгөөд 2018 онд 529 мянган гадаад жуулчин хүлээн авч дотоодын эдийн засагт 596 сая ам.доллар буюу 1.5 их наяд төгрөгийн орлогыг төвлөрүүлж байсан хэдий ч цар тахлын нөлөөгөөр 2021 оны I-V саруудад 8,554 жуулчин хүлээн авсан бөгөөд 6,330,573 ам.долларын орлого олсон бол 2022 оны I-V саруудад 42,060 жуулчин хүлээн авч, түүнээс 37,925,168 ам.долларын²³ орлого тус тус олсон бөгөөд эдийн засгийн гол хөшүүргийн нэг болсон Аялал жуулчлалын салбарыг бүхий л талаас нь дэмжих шаардлага үүсээд буй.

Мөн дэлхий дахин тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхийг эрмэлзэж буй энэхүү цагт манай улсын сэргэлтийн бодлогын үндсэн цөм болсон Алсын хараа – 2050, Шинэ сэргэлтийн бодлогыг дэлхийн өнөөгийн чиг хандлагад нийцүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгаа тул үүний үндсэн суурь болох холбогдох хууль тогтоомж, холбогдох гарсан хэм хэмжээний актуудыг шинэчлэх аялал жуулчлалын салбарыг санхүүгийн хөшүүрэг болгон ашиглах боломжийг бий болгоно.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 3

Ковид-19 цар тахал болон нийгэм, эдийн засаг, хууль эрх зүйн тогтворгүй нөхцөл байдлаас үүдэн дотоодын аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагаа доголдох болж, Монгол Улсын аялал жуулчлалын зах зээлд гадаадын компаниуд өрсөлдөх

²⁰ <https://www.unwto.org/news/tourism-grows-4-in-2021-but-remains-far-below-pre-pandemic-levels>

²¹ <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347#:~:text=Based%20on%20the%20current%20evidence,trillion%20in%20international%20tourism%20receipts.>

²² Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв, Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн танхим, Аялал жуулчлалын боловсрол, Хөгжлийн нийгэмлэг, “Аялал жуулчлалын салбарын бизнес эрхлэгчдэд үзүүлж буй цар тахлын нөлөө”, 2022.

²³ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, 2022 оны эхний тавдугаар сарын жуулчдын мэдээг 2021 оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ.

болсноор мянгаас дээш жуулчин хүлээн авч, аялал зохион байгуулах хүчин чадалтай үндэсний компаниудын тоо эрс цөөрч байгаа бөгөөд 2021-2022 онуудад аялал жуулчлалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй 188 аж ахуйн нэгжийн дунд судалгаа явуулахад 43.6% нь тур оператор, 32.4% нь жуулчны бааз, ресорт, амралтын газар, гэр буудал, 19.7% нь зочид буудал, 4.3% нь ресторан байсан бөгөөд Ковид-19 цар тахал бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд хэрхэн нөлөөлсөн тухай тодруулахад нийт судалгаанд оролцсон жуулчны бааз (ресорт, амралтын газар, гэр буудал), зочид буудал, рестораны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг бизнес эрхлэгчдийн 40% нь үйл ажиллагаагаа түр зогсоосон, дахин эхлэхээр төлөвлөж байгаа бол 55% нь үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Харин 4 аж ахуйн нэгж аялал жуулчлалын салбараас бүр мөсөн гарч, үйл ажиллагааны чиглэлээ өөрчилсөн байна.

Улмаар судалгаанд оролцсон байгууллагууд аж ахуйн нэгжүүд бизнесийн үйл ажиллагаагаа сэргээхэд шаардагдах санхүүгийн эх үүсвэрийн ойролцоогоор 40%-ийг өөрийн хөрөнгөөр, 60%-ийг ямар нэгэн гадны зээл, эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх төлөвлөгөөтэй²⁴ байгаа тухай дурдсан буюу гадаадын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх, дотоодын зах зээлд эрсдэл нүүрлэх, улмаар үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх хүртэл нөхцөл үүсч болзошгүй байна.

Гадаад улсын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд манай улсад бизнесийн үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн боломж нь Компанийн тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Хөрөнгө оруулалтын тухай хуулиар тус тус зохицуулагдсан. Тодруулбал, Хөрөнгө оруулалтын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт “Дараах салбарт үйл ажиллагаа эрхлэх Монгол Улсын хуулийн этгээдийн нийт гаргасан хувьцааны 33 буюу түүнээс дээш хувийг гадаадын төрийн өмчит хуулийн этгээд эзэмших тохиолдолд зөвшөөрөл авна: мөн зүйлийн 21.1.1.уул уурхай; 21.1.2.банк, санхүү; 21.1.3.хэвлэл, мэдээлэл, харилцаа холбооны салбар байхаар заасан. Товчхондоо аялал жуулчлалын салбарт гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд үйл ажиллагаа бүрэн боломжтой бөгөөд тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагагүйгээр зохицуулагдсан. Энэ нь тус салбарт гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, хамтран ажиллах боломжийг бий болгож байгаа хэдий ч нөгөө талдаа аялал жуулчлалын салбарын дотоодын зах зээл ямар нэг хамгаалалтгүй байгааг илэрхий харуулж байна.

Иймээс дотоодын аялал жуулчлалын байгууллагын чадавх эрс суларч буй энэ үед гадаадаас жуулчин хүлээж авах, гадагшаа жуулчин аялуулах тур операторын үйл ажиллагааг тусгай зөвшөөрөлтэй болгох замаар нэг талаас хариуцлагыг нэмэгдүүлж, жуулчдын байдлыг хангах, дотоодын аж ахуйн нэгжүүдийн зах зээлийн орчинг хамгаалах, төрөөс бодлогоор дэмжлэг үзүүлэх нэн чухал юм.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 4

²⁴ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв, Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн танхим, Аялал жуулчлалын боловсрол, Хөгжлийн нийгэмлэг, “АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЛБАРЫН БИЗНЕС ЭРХЛЭГЧДЭД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ЦАР ТАХЛЫН НӨЛӨӨ”, 2022.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн аравдугаар зүйлийн 10.1 дэх хэсэгт “Монгол Улс олон улсын эрх зүйн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хэм хэмжээ, зарчмыг баримталж энхийг эрхэмлэсэн гадаад бодлого явуулна.”, мөн зүйлийн 10.2 дахь хэсэгт “Монгол Улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар сахин биелүүлнэ.”, мөн зүйлийн 10.3 дахь хэсэгт “Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон тухай хууль хүчин төгөлдөр болмогц дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилнэ.” хэмээн заасанчлан манай улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ зохих ёсоор биелүүлж, дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн ажил дагаж мөрдөхөөр заасан.

Монгол Улс тогтвортой хөгжлийн болон аялал жуулчлалын салбарын үйл ажиллагаанд хамааралтай хэд хэдэн олон улсын гэрээ, конвенцод нэгдэн орсон хэдий ч 2000 онд батлагдсан Аялал жуулчлалын тухай хуулийн үндсэн зарчим, агуулга холбогдох гэрээ конвенцтой уялдаж чадаагүй байна.

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн чуулганаас 2015 оны 9 дүгээр сард баталсан “Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030” болоод “Бүх талын оролцоог тэгш хангаж, оролцогч талуудын харилцан ашигтай байх зарчмыг баримтлан тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх” гэсэн 33 дахь зорилтыг хангахад Аялал жуулчлалын хуулийг нийцүүлэх шаардлагатай байна.

Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас баталсан “Аялал жуулчлалын ёс зүйн конвенц”-д “Аялал жуулчлал, хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдлын хүчин зүйл”, “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд оролцогч талуудын үүрэг, хариуцлага” зэрэг конвенцын өндөр ач холбогдол бүхий, нэн чухал зорилтуудыг хэрэгжүүлэхийн тулд Аялал жуулчлалын тухай хуулийн үндсэн агуулгыг нийцүүлэх, мөн НҮБ-ын “Цөлжилттэй тэмцэх конвенц”-ын хүрээнд Монгол Улс газрын доройтлыг багасгах, цөлжих эрсдэлтэй бүс нутгийг хамгаалах зорилго бүхий шат дараалсан хэд хэдэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд үүний нэг нь тусгай хамгаалалттай газар нутагт Аялал жуулчлалын зориулалтаар ашиглагдаж буй газрын доройтол, хөрсний элэгдэл, түүний хүрээлэн буй орчинд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах зорилт юм. Түүнчлэн НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас 2008 онд гишүүн орнууддаа хандаж гаргасан “Аялал жуулчлалын нэр томъёоны тайлбар”-т нийцүүлэн хууль тогтоомжид тусгагдсан нэр томъёог өөрчлөх, шинэчлэх шаардлага бий эсэхийг дүгэх нь зүйтэй юм.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 5

Аялал жуулчлалын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх явцад тодорхой байх шаардлагатай хуулийн нэр томъёо, аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал, үйл ажиллагаа, эрх хэмжээ, хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага, түүний эрх, үүрэг зэрэг зохицуулах олон асуудлыг хуульд тусгасан хэдий ч эдгээр нь бодит байдалтай нийцдэггүй, тухайн харилцааг хангалттай зохицуулах боломжгүй, олон улсын жишигт нийцдэггүй зэрэг дутагдалтай байна.

Энэхүү асуудлаар салбарын төлөөлөл болон Мэргэжлийн хөтөч тайлбарлагчдын холбооны гүйцэтгэх захирал Б.Мөнхбаттай уулзахад “манай холбоо хөтөч тайлбарлагч нарыг сургаад, сайжруулаад, чадавхжуулаад байгаа боловч сургалтыг маань төгссөн сурагчид улсаас зөвшөөрөгдсөн үнэмлэхтэй төгсөж чадахгүй байна. Үүнийг хуулиар уу, эсхүл журмаар зохицуулах уу гэдгийг бид мэдэхгүй байгаа бөгөөд Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв ч гэсэн уг асуудлыг шийдэж чадахгүй байна. Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв хэлэхдээ мэргэжлийн холбоотойгоо нийлүүлж байгаад үүнийг журмаар зохицуулаад танай сургалтыг төгссөн хүүхдүүдийг үнэмлэхтэй болгоё гэж байгаа. Мэргэжлийн үнэмлэх гэдэг нь хөтөч тайлбарлагчийн сургалтыг төгсөөд тодорхой хэмжээний мэдлэг ур чадварыг хуримтлуулсны дараагаар жуулчинд үйлчлэх боломжтой болсон гэдэг нь үнэмлэх”²⁵ тухай илэрхийлсэн буюу хөтөч-тайлбарлагч, түүнтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалт маш дутмаг байгааг анхааруулжээ.

Мөн, “Аялал жуулчлалын байгууллага”-ын хувьд зэрэглэл гэж байхгүй, харин ангилалтай байх бөгөөд ангилалаа эрх бүхий байгууллагаар тогтоолгохоор хуульд зохицуулснаас гадна “жуулчины үйлчилгээний байгууллага” гэх зэрэг ойлгомжгүй ойлголт хуульд туссан байх жишээтэй.

Гэтэл дээр дурдсан Монгол Улсын Их Хурлын болон Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, тэдгээрийн зорилтуудад заасан Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, олон улсын аялал жуулчлалын сүлжээнд нэгдэх, бүтээгдэхүүн, дэд бүтцийг хөгжүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах цогц бодлого хэрэгжүүлнэ гэх зорилтууд болон Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас гаргасан “Аялал жуулчлал-2020 он” судалгаанд “XXI зуунд аялал жуулчлалын төрлүүдээс Адал явдалт аялал жуулчлал, Эко аялал жуулчлал, Тусгай сонирхлын аялал жуулчлал, Тойрон аялал, Соёл-танин мэдэхүйн аялал жуулчлал, Хурал, зөвлөгөөн, үзэсгэлэн, яармагийн аялал жуулчлал, Эрүүл мэндийн аялал жуулчлалын төрлүүд эрчимтэй хөгжиж байна” гэж дурджээ.

Эдгээрээс дүгнэн үзвэл хуулийг хэрэгжүүлэх явцад түүний зохицуулалт нь бодит байдалтай нийцээгүй, тухайн харилцааг хангалттай зохицуулдаггүй, олон улсын жишигт нийцүүлэх зэрэг хэрэгцээ шаардлага үүссэн байх тул хуулийн нэр томьёо, аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал, үйл ажиллагаа, эрх хэмжээ, хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага, түүний эрх, үүрэг гэх зэрэг ойлголт, тэдгээрийн зохицуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх шаардлагатай гэж үзэж байна.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 6

Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны, эрүүгийн, зөрчлийн гэх зэрэг хариуцлага хүлээлгэхээр хариуцлагын

²⁵ Мэргэжлийн хөтөч тайлбарлагчдын холбооны гүйцэтгэх захирал Б.Мөнхбаттай 2022 оны 06-р сарын 30-ны өдөр хийсэн уулзалтын тэмдэглэл, хавсралт – 1.

асуудлыг тусгасан боловч эдгээр зохицуулалт нь шүүхийн практикт хэрэглэн хэрэг, маргааныг шийдвэрлэхэд хүндрэл, бэрхшээл бий болгох, ойлгомжгүй, зөрчилтэй байгаагаас харахад үүнээс шалтгаалсан хууль хэрэглээнд сөрөг үр дагавар үүсэх бүрэн боломжтой байна.

Аялал жуулчлалын тухай хууль зөрчсөнтэй холбоотой шүүхийн шийдвэрийг Зөрчлийн тухай хуулийн 10.14 дүгээр зүйл буюу Аялал жуулчлалын тухай хууль зөрчсөн, уг зөрчилд хариуцлага тооцуулсан шийдвэртэй холбоотой утгаар Монгол Улсын шүүхийн шийдвэрийн цахим сан буюу shuukh.mn рүү орж түлхүүр үгээр хайлт хийн 2019 оны 9 дүгээр сарын 26-ны өдрөөс 2022 оны 6-р сарын 20-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэсэн 260 шийдвэртэй танилцсан боловч дээрх агуулгаар шийдвэрлэгдсэн шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэр олдоогүй болно.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны “Монгол Улсын Хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” 12 дугаар тогтоолын²⁶ хавсралтын 27 дугаарт “Аялал жуулчлалын тухай” хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгыг Засгийн газар санаачлан Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам хуулийн төслийг хариуцан боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн барихаар тусгасан бөгөөд үүний зорилго нь Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх нь ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийг хөгжүүлэх, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, үндэсний өв, уламжлал, соёл, ёс заншил, түүх, дурсгалын үнэт зүйлсийг сурталчлан таниулах, улмаар эдийн засгийн эргэлтэд оруулахад чухал ач холбогдолтойг харгалзан тус салбарын эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, салбарын өмнө тулгамдсан асуудлыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан шийдвэрлэх юм.

Өөрөөр хэлбэл, үндсэн чиглэлд энэ салбарт гарсан тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхээр хуулийг шинэчлэн найруулахаар тусгасан нь хууль зөрчсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтууд нь хууль, шүүхийн практикт хэрэглээнд хүндрэл үүсгэх зохицуулалтыг сайжруулах зорилго агуулжээ.

Иймд дээрх зохицуулалтаас үүдэн гарах сөрөг үр дагавраас урьдчилан сэргийлж, хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 7

Өнөөгийн нөхцөл аялал жуулчлалын салбарын төрийн бодлого, түүний удирдлага зохицуулалтыг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газар хариуцан гүйцэтгэж байгаа бөгөөд тус газар 5-8 ажилтайгаар үйл ажиллагаа явуулж байна.

Монгол Улсын Засгийн Газрын 2020 оны 08-р сарын 25-ны өдрийн 71 дүгээр “Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны үйл ажиллагааны стратеги, зохион

²⁶ Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоол.

байгуулалтын бүтцийн өөрчлөлтийн хөтөлбөр, бүтэц, орон тооны хязгаар батлах тухай” тогтоолоор Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын чиг үүргийг дараах байдлаар тодорхойлжээ. Үүнд:

- аялал жуулчлалыг эдийн засгийн тэргүүлэх салбарын нэг болгон хөгжүүлэх;
- аялал, жуулчлалын талаарх бодлого, хөтөлбөр, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох;
- тэдгээрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, зохицуулах, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, зөвлөгөө өгөх;
- аялал жуулчлалын талаарх бодлого, төсөл хөтөлбөр, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох;
- тэдгээрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, зохицуулах;
- байгаль орчинд ээлтэй аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх;
- аялал жуулчлалын байгууллага, аж ахуйн нэгжийн менежментийг сайжруулах ажлыг зохион байгуулах;
- аялал жуулчлалын мэдээллийг нэгтгэж дүн шинжилгээ хийх, мэдээллийн сан бүрдүүлж, хэрэглэгчийг мэдээллээр хангах;
- гадаад сурталчилгаа, маркетингийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлж жуулчдын тоог нэмэгдүүлэх ажлыг зохион байгуулах;
- нэгдсэн удирдлагаар хангах;
- аялал жуулчлалын талаар нутгийн захиргааны байгууллага, мэргэжлийн байгууллага, аж ахуйн нэгж, олон нийтийн байгууллага, иргэдийг мэргэжил, арга зүйн зөвлөгөөгөөр хангах чиг үүрэг хэрэгжүүлнэ.

Харамсалтай нь бодит байдалд 5-8 хүний бүрэлдэхүүнтэй ажиллаж буй Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны тус нэгж дээрх 11 үйл ажиллагааг нэг бүрчлэн хэрэгжүүлэх, мөн улс орны хэмжээнд аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар ханган ажиллахад учир дутагдалтай бөгөөд салбарын оролцогчид аялал жуулчлалын асуудлыг хариуцсан тусгайлсан төрийн захиргааны байгууллага зайлшгүй байх шаардлагатайг онцолж байна.²⁷

Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын үйл ажиллагаа нь сайд, дэд сайд, яамны Төрийн нарийн бичгийн даргад Засгийн газрын бодлогын хэрэгжилтийг хангахтай холбогдсон шийдвэр боловсруулан гаргахад дэмжлэг үзүүлэх, сайдад мэргэшлийн зөвлөгөө, шаардлагатай мэдээлэл, шуурхай үйлчилгээ, бүх талын дэмжлэг үзүүлэх замаар хэрэгжинэ.

Тус газраас үзүүлэх үйлчилгээний үндсэн хэрэглэгч нь сайд, дэд сайд, яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга, аялал жуулчлалын байгууллага, аж ахуйн нэгж байх бөгөөд шууд бус хэрэглэгч нь нутгийн өөрөө удирдах болон захиргааны байгууллага, аялал жуулчлалын чиглэлээрх дотоод, гадаадын байгууллага, аж

²⁷ Монголын зочид буудлуудын холбооны тэргүүн С.Мөнхбаттай 2022 оны 07-р сарын 01-ний өдөр хийсэн уулзалтын тэмдэглэл.

ахуйн нэгж, төрийн бус байгууллага, иргэд байна. Энэ үйлчилгээг үзүүлэхэд оролцох гол түнш нь Соёлын яам, Сангийн яам, нутгийн захиргааны байгууллага, холбогдох бусад газар, мэргэжлийн холбоод, салбарын аж ахуйн нэгжүүд байна.

Олон улсад тухайн орны аялал жуулчлалын салбарын үйл ажиллагааг нэгтгэн зохион байгуулах, түүнийг бусад улс орнуудад сурталчилах, шаардлагатай үйл ажиллагааг дэмжих, санхүүжүүлэх, гадаадын болон дотоодын аялал жуулчлалыг ангилан зохион байгуулах, шаардлагатай менежмент, төслийг хэрэгжүүлэх төрийн хүчирхэг институцийн загварыг нэгэнтээ бий болгосон байдаг. Жишээлбэл, БНСУ-ын тухайд 1962 оны 06-р сарын 26-ны өдөр Аялал жуулчлалын байгууллагыг байгуулсан бөгөөд тус байгууллагын үндсэн зорилгыг “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, аялал жуулчлалын хүний нөөцийг бүрдүүлэх, аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлийн сургалт, судалгааг явуулах болон мэргэжилтнүүдийг бэлтгэх БНСУ-ын аялал жуулчлалын байгууллагыг байгуулж үндэсний эдийн засагт дэмжлэг үзүүлэх”-д оршдог байна. Энэхүү байгууллага өнөөг хүртэл тогтвортой үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд 5 газар, 16 хэлтэс, 54 нэгж, 33 гадаад дахь салбар болон бүс нутгийн 10 салбар гэсэн бүтэцтэйгээр үйл ажиллагаа явуулдаг байна.²⁸

Дэлхийн улс орнууд ийнхүү аялал жуулчлалын салбарыг бүхэлд нь зохион байгуулах чадавхи бүхий төрийн томоохон институцын бүтэцтэйгээр ажиллаж байгаа хэдий ч Монгол Улсын хувьд салбарын яамны нэг газар хариуцан ажиллаж байгаа нь аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг зохион байгуулж чадаж байгаа эсэх, түүнд үнэлэлт дүгнэлт өгөх, тухайн бүтцийг өргөжүүлэх шаардлагатай эсэхийг практик судалгаанд үндэслэн дүгнэх хэрэгцээг бий болгож байна.

Түүнчлэн, Аялал жуулчлалын брэндийг бусад улсуудад нэгдсэн зохион байгуулалтаар сурталчлах, аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг хөгжүүлэх, дэмжих, хүний нөөцийг бэлтгэх, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг татах, жуулчдын тоог нэмэгдүүлэх үндсэн зорилгоор БНСУ-ын Аялал жуулчлалын корпорацын жишгийн дагуу “Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв” ТӨҮГ-ыг 2017 онд байгуулсан хэдий ч тус байгууллага өнөөг хүртэл үндсэн зорилго, зорилтуудаа хангалттай биелүүлээгүй, мөн эдийн засгийн үр ашгийг дээшлүүлж чадахгүй байна. Үүний шалтгаан нь тус байгууллага холбогдох байгууллагуудтай байгуулсан хамтран ажиллах гэрээгээ хангалттай биелүүлээгүй, гүйцэтгэх удирдлагад тавих хяналт, хариуцлагын механизм дутмаг, байгууллагын үйл ажиллагаа тогтворгүй, санхүүжилтийн эх үүсвэр, түүний зарцуулалт хаалттай зэрэг хэд хэдэн шалтгаанаас нөхцөлдсөн бөгөөд энэхүү хүндрэл, бэрхшээлийг шийдвэрлэх зорилгоор тус байгууллагыг нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлт, шинэчлэлтэй уялдуулан өөрчлөн байгуулах шаардлага үүсээд байна.

Иймээс Монгол Улсыг гадаад улсад нэгдсэн зохион байгуулалттайгаар сурталчлах үйл ажиллагааг нэгдсэн зохион байгуулалтаар удирдах, бусад

²⁸ <https://kto.visitkorea.or.kr/eng.kto>

улсуудтай харилцах, аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх улсын бодлогыг өдөр тутам удирдан зохион байгуулах бүтцийг хуульд илүү тодорхой зохицуулах шаардлагатай эсэх, өнөөгийн бүтэц алдаа дутагдлыг илрүүлэх, олон улсын жишигт нийцсэн бүтцийг нэвтрүүлэх хэрэгцээг судлах зайлшгүй хэрэгцээтэй байна.

Үнэлгээ хийх шалтгаан 8

Аялал жуулчлалын тухай хуулиар аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх, бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх зэргийг зохицуулсан хэдий ч төрийн байгууллагын эрх хэмжээ, чиг үүрэг, төр, хувийн хэвшлийн уялдаа холбоог хангалттай зохицуулаагүйгээс хэрэгжүүлэх явцад тулгамдсан асуудал үүсдэг байна.

Тодруулбал, Аялал жуулчлалын тухай хуульд Засгийн газар аялал жуулчлалын бүсийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоох, аялал жуулчлалын бүсэд төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх этгээдэд санхүүгийн дэмжлэг олгохоор зохицуулсан хэдий ч энэхүү агуулга хэрэгжсэн эсэх нь туйлын эргэлзээтэй байна.

Аялал жуулчлалын жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аялал жуулчлалын бүсэд үйл ажиллагаа явуулах жуулчны бааз, зочид буудал, амралт, рашаан сувиллын газрын тоо, байршлыг тогтоох, тэдгээрийн нэгдсэн бүртгэл хөтлөх, мөн аялал жуулчлалын хөгжилд сөргөөр нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулахыг хориглох бүрэн эрхтэй боловч өнөөгийн байдлаар энэхүү эрхээ хэрэгжүүлсэн талаарх тоон мэдээлэл байхгүй байна.

Эдгээрээс дүгнэвэл, хуульд заасны дагуу Засгийн газар холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоогоогүй, аялал жуулчлалын салбарт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, зохистой харьцааг бий болгоогүй, харин Төрийн захиргааны төв байгууллага нь холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу бүртгэл хөтлөөгүй, хуульд заасны дагуу Жуулчины үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах “тоо, байршил”-ийг Засаг дарга тогтоох ёстой боловч одоогоор практикт тогтоосон тоо, байршил байхгүй байна.

Иймд үндсэн чиглэлд туссан зорилтыг хангах хүрээнд хуульд заасан чиг үүргийг зайлшгүй хэрэгжүүлэх талаар арга хэмжээ авах хэрэгцээ шаардлага байна.

1.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох

Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.3.1 дэх заалтын дагуу үнэлгээний хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад

агуулгын хувьд чухал ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэнэ.

Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох нь аргачлалд заасны дагуу үнэлгээ хийх болсон шалтгаануудтай харилцан уялдаа, хамааралтайгаар хийгдэх ажиллагаа бөгөөд тодорхойлогдсон эерэг, сөрөг нөхцөл байдал, хүндрэл бэрхшээл, тулгамдсан асуудал, үр дагавар бүхий харилцаатай холбогдсон хуулийн зохицуулалтыг илрүүлэх зорилготой бөгөөд үнэлгээ хийх хүрээг тогтоохдоо хуулийг бүхэлд нь, эсхүл түүний зүйл, хэсэг, заалтыг сонгож болох тул хуулийн зохицуулалтыг бүхэлд нь шалгах нь хүний нөөц, цаг хугацаа, санхүүгийн хувьд зардал өндөр гардагийг харгалзан зөвхөн энэхүү хуулийн зорилго, үнэлгээний шалгуурт хамгийн ихээр нөлөөлж болохуйц хуулийн зохицуулалтыг зөв сонгох шаардлагатай гэж үзэн дараахь үнэлгээний хүрээг сонголоо.

Хүснэгт 1

ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ	
д/д	Үнэлгээний хүрээ
1	<p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг: Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.</p>
2	<p>Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томъёо: ✓ 3.1.1 дэх заалт: "аялал жуулчлал" гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг; ✓ 3.1.5 дахь заалт: "жуулчин" гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг; ✓ 3.1.6 дахь заалт: "жуулчины үйлчилгээний байгууллага" гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн <u>зэрэг</u> үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг; ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал", ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх", ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйл: "хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага", ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл: "Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг"</p>
3	<p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6: "аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах",</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг: “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”
4	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх

1.3.Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох

Аргачлалд заасны дагуу шалгуур үзүүлэлт бүр хуулийн хэрэгжилтийн бодит байдлыг тодорхойлоход чиглэсэн байдаг бөгөөд дээр дурдсан үнэлгээний хүрээнд дэх зохицуулалтын хэрэгжилтийг шалгаж чадах, тэдгээрийг хэмжих боломжтой байх шаардлагатай.

Иймд дээрх шаардлагад нийцүүлэн аргачлалын 3.4 дэх хэсэгт заасан 6 шалгуур үзүүлэлтээс аль нь оновчтой, бодитой, тухайн асуудлыг хэмжиж болох шалгуур үзүүлэлтийг дараахь байдлаар сонгож тогтоолоо:

Хүснэгт 2

д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Ойлголт, онцлог	Тайлбар
1	Зорилгод хүрсэн түвшин	Хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойшхи хугацаанд хуулийн зорилго, зорилтдоо хүрсэн эсэх байдлыг тогтооно.	Ингэхдээ гол зорилгыг тодорхойлно.
2	Практикт нийцэж байгаа байдал	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, түүний эерэг болон сөрөг үр дагавар хэрэгжүүлэхэд хүндрэл гарч байгаа эсэхийг тодорхойлно.	Энэ шалгуур үзүүлэлтээр хуулийн зохицуулалтын ойлгомжтой байдал, түүнийг хэрэгжүүлэх боломж бололцоо практикт байгаа эсэхийг тооцно
3	Бусад үр дагавар	Урьдчилан тооцоогүй болон шинээр гарч болзошгүй ямар үр дагавар байж болох тодорхойлно.	Зорилгоос гадна тооцох аргагүй буюу сөрөг үр дагавар дагуулсан асуудал байгаа эсэхийг тогтооно.

Түүнчлэн шалгуур үзүүлэлт болон үнэлгээний хүрээг тогтоох асуудал нь бие биенээсээ харилцан хамааралтай байдаг тул аргачлалд заасны дагуу нэг үе шатанд үндсэндээ нэг зэрэг явагддаг тул үнэлгээний хүрээнд тохирох шалгуур үзүүлэлтийг дараахь байдлаар тогтоолоо:

Хүснэгт 3

ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ		
д/д	Үе шат	
1.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг:</p> <p>Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.</p>
1.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрсэн түвшин
2.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томьёо:</p> <p>✓ 3.1.1 дэх заалт: "аялал жуулчлал" гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг;</p> <p>✓ 3.1.5 дахь заалт: "жуулчин" гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;</p> <p>✓ 3.1.6 дахь заалт: "жуулчины үйлчилгээний байгууллага" гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн <u>зэрэг</u> үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг;</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал",</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх",</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйл: "хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага",</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл: "Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг"</p>
2.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Бусад үр дагавар буюу урьдчилан тооцоогүй болон шинээр гарч болзошгүй үр дагаврууд

3.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6: “аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах”, ✓ 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг: “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”
3.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
4.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх
4.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал

1.4.Харьцуулах хэлбэрийг сонгох

Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.5.1-т заасны дагуу хууль хэрэгжсэнээр нийгмийн харилцаанд гарсан эерэг, сөрөг өөрчлөлтүүдийг олж тодорхойлоход харьцуулах хэлбэрүүдийг ашиглах тул аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.5.3-т заасан дөрвөн төрлийн харьцуулах хэлбэрээс дээр тогтоосон шалгуур үзүүлэлт бүрт тохируулж дараахь байдлаар сонголоо:

4.1.байх ёстой, одоо байгаа;

4.2.тохиолдол судлах.

Хүснэгт 4

ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ		
д/д	Үе шат	
1.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг: Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрсэн түвшин
1.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Байх ёстой болон одоо байгаа: хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулийн зорилтын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
2.1	Үнэлгээний хүрээ	Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томьёо: <ul style="list-style-type: none"> ✓ 3.1.1 дэх заалт: “аялал жуулчлал” гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг; ✓ 3.1.5 дахь заалт: “жуулчин” гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг; ✓ 3.1.6 дахь заалт: “жуулчины үйлчилгээний байгууллага” гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн <u>зэрэг</u> үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг; ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйл: “хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл: “Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг”
2.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Бусад үр дагавар буюу урьдчилан тооцоогүй болон шинээр гарч болзошгүй үр дагаврууд
2.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.
3.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6: “аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах”,

		<ul style="list-style-type: none"> ✓ 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг: “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”
3.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
3.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Байх ёстой болон одоо байгаа: -хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулиар тогтоосон шаардлага, норм зэргийг харьцуулах хэлбэрээр хуулийн энэхүү зохицуулалтын зорилгын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
4.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх
4.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
4.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.

1.5.Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох

Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.6.1-т заалтад заасны дагуу тогтоосон шалгуур үзүүлэлт бүрээр тодорхой таамаглалыг дэвшүүлж, эсхүл асуулт тавьж шалгуур үзүүлэлтийг дараахь байдлаар томъёоллоо:

Хүснэгт 5

ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ		
д/д	Үе шат	
1.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг: Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын

		хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.
1.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрсэн түвшин
1.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Байх ёстой болон одоо байгаа: хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулийн зорилтын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
1.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах хуулийн зорилтод хүрсэн эсэх
2.1	Үнэлгээний хүрээ	Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томъёо: <ul style="list-style-type: none"> ✓ 3.1.1 дэх заалт: “аялал жуулчлал” гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг; ✓ 3.1.5 дахь заалт: “жуулчин” гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг; ✓ 3.1.6 дахь заалт: “жуулчины үйлчилгээний байгууллага” гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн зэрэг үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг; <ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйл: “хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага”, ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл: “Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг”
2.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Бусад үр дагавар буюу урьдчилан тооцоогүй болон шинээр гарч болзошгүй үр дагаврууд
2.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа

		байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.
2.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Хууль тогтоогч урьдчилан тооцоогүй, шинээр гарч ирж болзошгүй үр дагавруудыг тодорхойлох
3.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6: “аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах”, ✓ 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг: “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”
3.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
3.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	<p>Байх ёстой болон одоо байгаа:</p> <p>-хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулиар тогтоосон шаардлага, норм зэргийг харьцуулах хэлбэрээр хуулийн энэхүү зохицуулалтын зорилгын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.</p>
3.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
4.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх
4.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
4.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	<p>Тохиолдол судлах:</p> <p>- Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.</p>
4.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг

		болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
--	--	--

1.6. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.7.3.1-т заасны дагуу мэдээллийг цуглуулахдаа хуулийг хэрэгжихэд гаргасан практик, тухайн сэдвээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн эх сурвалжийг ашиглана.

Өмнөх үе шатанд тулгуурлан мэдээлэл цуглуулах аргыг дараахь хүснэгтэд заасны дагуу сонголоо:

Хүснэгт 6

ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ		
д/д	Үе шат	
1.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг:</p> <p>Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.</p>
1.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрсэн түвшин
1.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Байх ёстой болон одоо байгаа: хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулийн зорилтын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
1.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах хуулийн зорилтод хүрсэн эсэх
1.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.
2.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томъёо:</p> <p>✓ 3.1.1 дэх заалт: “аялал жуулчлал” гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг;</p> <p>✓ 3.1.5 дахь заалт:</p>

		<p>“жуулчин” гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;</p> <p>✓ 3.1.6 дахь заалт:</p> <p>“жуулчины үйлчилгээний байгууллага” гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн зэрэг үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг;</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал”,</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх”,</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12 дугаар зүйл: “хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага”,</p> <p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл: “Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг”</p>
2.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Бусад үр дагавар буюу урьдчилан тооцоогүй болон шинээр гарч болзошгүй үр дагаврууд
2.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.
2.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томьёолох	Хууль тогтоогч урьдчилан тооцоогүй, шинээр гарч ирж болзошгүй үр дагавруудыг тодорхойлох
2.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.
3.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6:</p> <p>“аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах”,</p> <p>✓ 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг:</p> <p>“Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”</p>
3.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
3.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Байх ёстой болон одоо байгаа: -хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулиар тогтоосон шаардлага, норм зэргийг харьцуулах хэлбэрээр хуулийн энэхүү зохицуулалтын зорилгын

		хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
3.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
3.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.
4.1	Үнэлгээний хүрээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх” ✓ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх
4.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
4.3	Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.
4.4	Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
4.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.

2.ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮЕ ШАТ

Хэрэгжилтийн үе шатны гол зорилго нь хэрэгцээтэй, шаардлагатай байгаа, ач холбогдол бүхий мэдээллийг цуглуулах ажиллагааг үнэлгээ хийж буй субъект буюу багийн тусламжтайгаар бодит ажил болгон гардаж хийх юм.

Энэ үе шатанд богино хугацаанд, бага зардлаар, үнэлгээнд хэрэгтэй мэдээлэл авах үндсэн зарчмаа баримтлан төлөвлөлтийн үе шатанд сонгосон мэдээлэл цуглуулах арга болон энэ үе шатанд анхаарах асуудлын үндсэн дээр доорх хүснэгтэд дурдсаны дагуу мэдээлэл цуглуулах ажиллагааг хийлээ.

Хүснэгт 7

ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮЕ ШАТ

Өмнө нь мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгосон байгаа бөгөөд энэ үе шатанд тэдгээр /асуудлыг зохицуулж буй хуулийг судлах, холбогдох байгууллагын мэдээ, тайланг харах, холбогдох судалгааг ашиглах, бусад хэм хэмжээг судлах/ аргын тусламжтайгаар мэдээллээ цуглуулах, судалгаа явуулах ажлаа бодитойгоор хэрэгжүүлнэ.

Олон улсын аялал жуулчлалын хөгжлийн чиг хандлага, үүнтэй холбоотой асуудалд гол анхаарлаа төвлөрүүлнэ.

3.ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

Хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг үнэлэх үе шат нь үнэлгээний ажлыг эцэслэн, тайлан бичих, үнэлгээний үр дүнгээ нэгтгэн, зөвлөмж боловсруулах ажил хийхэд чиглэгдэнэ. Өөрөөр хэлбэл, үнэлэх үе шат нь хэрэгжилтийн үе шатны дүн шинжилгээнд тулгуурлах бөгөөд үнэлгээ хийгдэж буй тухайн зохицуулалтын харьцуулсан үнэлгээгээс бүрдэнэ.

Энэ үе шатанд мэдээллийг цуглуулж, хооронд харьцуулан дүгнэлт хийхдээ, тухайн мэдээллийг агуулгын хувьд дүн шинжилгээ хийлээ.

Хүснэгт 8

д/д	ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ	
1.1	Үнэлгээний хүрээ	Хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг: Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.
1.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Зорилгод хүрсэн түвшин
1.3	Сонгосон харьцуулах хэлбэр	Байх ёстой болон одоо байгаа: хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулийн зорилтын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
1.4	Томьёолсон шалгуур үзүүлэлт	Аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах хуулийн зорилтод хүрсэн эсэх
1.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.
1.6.Үнэлсэн байдал		
Аялал жуулчлалын тухай хууль нь 2000 онд батлагдсанаас хойш 22 жил хэрэгжиж байгаа хэдий ч хуулийг хэрэгжүүлэх явцад түүний зохицуулалт нь		

хуулийн зорилтыг бүрэн хангах боломжгүй, нийгмийн харилцааны өөрчлөлт, хөгжлөөс хоцорсон, зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг бүрэн хамарч чадаагүйгээс гадна үүнээс шалтгаалсан сөрөг үр дагавар үүсэх нөхцөлийг бүрдүүлдэг байна.

Тодруулбал, уг хууль нь манай нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөгжүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах үндсэн зорилготой.

Гэтэл Монгол Улс нь 1990 онд НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагад нэгдэн орж, гишүүн орон болсон. Тус байгууллагаас гаргасан Аялал жуулчлалын конвенцид зааснаас харахад “аялал жуулчлал” гэдэг маш өргөн хүрээнд байхаар зааснаас гадна тус байгууллагаас хийсэн судалгаагаар “дэлхий даяар 2019 онд аялах жуулчдын тоо 1995 онтой харьцуулахад 3 дахин нэмэгдэж 1,6 тэрбумд хүрсэн бөгөөд Ази, Номхон далайн бүс нутагт аялах жуулчдын тоо дэлхийн бусад бүсүүдээс илүү хурдацтай нэмэгдэх”-ийг тогтоожээ.

Түүнчлэн “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийн зорилгыг аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэж, тогтвортой хөгжлийг ханган тус салбарын олон улсад өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэнэ гэж тодорхойлж, “МУ-ын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4-т Аялал жуулчлалын салбарын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хүрээнд “Аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадварыг бүс нутгийн хэмжээнд дээшлүүлж, эрх зүйн таатай орчинг бүрдүүлж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ” гэж тусгахдаа 4.4.1-т “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, олон улсын аялал жуулчлалын сүлжээнд нэгдэх, бүтээгдэхүүн, дэд бүтцийг хөгжүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах цогц бодлого хэрэгжүүлнэ”, 4.4.2-т “Үндэсний зан заншил, уламжлал, түүх, соёл, унаган байгаль, нүүдэлчин ахуйг түшиглэсэн аялал жуулчлалыг эрчимтэй хөгжүүлж, нийслэл, аймаг, бүс нутгийн онцлогт тохирсон аялал жуулчлалын дэд хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ”, 4.4.3-т “ “Бурхан халдун”, “Хорго-Тэрх”, “Хамарын хийд”, “Отгонтэнгэр”, “Хар-Ус”, “Хөвсгөл”, “Хархорин” зэрэг байгалийн үзэсгэлэнт, өвөрмөц тогтоц бүхий газар нутгийг түшиглэсэн түүхэн болон төрөлжсөн аялал жуулчлалын төв, цогцолборыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, гадаадын хөрөнгө оруулалтаар байгуулахыг бодлогоор дэмжинэ” гэх зэрэг хэд хэдэн зорилтыг дэвшүүлээд байсан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын²⁹ 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүдэдийн 3 дахь хэсэгт “*Үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, олон улсын аялал жуулчлалын зах зээлд өрсөлдөх чадвар дээшилсэн байна.*” хэмээн заасан бол зорилт 8.2-т “Эдийн засгийн тэргүүлэх салбарууд болон байршлын давуу талд

²⁹ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоол

тулгуурлан бүс, орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”-ээр зааж, энэхүү зорилтыг хэрэгжүүлэх I үе шат(2021-2030)-ын 1 дэх хэсэгт “*Байгаль экологи, археологи, палеонтологи, нүүдлийн өв, түүх, соёл, рекреацийн нөөц, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалыг бүсчлэн хөгжүүлнэ.*”, II үе шат(2031-2040)-ын 1 дэх хэсэгт “Аялал жуулчлалын салбарт орчин үеийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх замаар хүртээмж, орлогыг нэмэгдүүлсэн байх”-аар тус тус заасан буюу эдийн засгийг сэргээх үндсэн хөшүүргийн нэгээр аялал жуулчлалын салбарыг онцолж, тэдгээрийг биелүүлэх тодорхой зорилтуудыг дэвшүүлсэн.

Коронавируст халдвар /Ковид-19/ цар тахлын нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хөгжлийг хязгаарлах хүчин зүйлийг цаг алдалгүй шийдвэрлэх үндсэн зорилго бүхий Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын³⁰ нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын Боомтын сэргэлтийн 1.3 дахь хэсэгт “Монгол Улсын агаарын зайн зохион байгуулалт, агаарын замын ашиглалтыг сайжруулан дамжин өнгөрөх агаарын хөлгийн тоог нэмэгдүүлж, агаарын тээврийн либералчлалыг үе шаттайгаар үргэлжлүүлэх замаар ачаа тээврийн зангилаа төвийг бий болгож, мөн аялал жуулчлалын салбарыг дэмжинэ.”, мөн тогтоолын хоёрдугаар хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг хэрэгжүүлэх эхний үе шатны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 1.3.1-д “Агаарын замын байнгын ажиллагаатай олон улсын боомтын тоог нэмэгдүүлж, карго тээвэр, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”, 1.4.2-т “Зарим боомтыг түшиглэн хил орчмын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх”, “Зургаан боомтыг аялал жуулчлалын боомт болгон хөгжүүлж, боомтын зэрэглэлийг нэмэгдүүлсэн байна.”, 2.1.2-т “Чойбалсангийн дулааны цахилгаан станцын хүчин чадлыг 50 МВт-аар өргөтгөж, зүүн бүсийн уул уурхай, аялал жуулчлалын төслүүдийн эрчим хүчний хэрэглээг хангах”, “Зүүн бүсийн өсөн нэмэгдэж байгаа цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээ ба Дорнод, Сүхбаатар аймгийн сум, суурин газар, уул уурхайн ордын баяжуулах, олборлох үйлдвэрүүд, аялал жуулчлалын цогцолборуудыг тасралтгүй, найдвартай эрчим хүчээр хангасан байна.” гэж тус тус заасан бөгөөд цар тахлаас үүдэлтэй эдийн засгийн хүндрэлийг даван туулах үндсэн арга хэрэгслийн нэг нь аялал жуулчлалыг салбарыг дэмжих байна.

Хуулийн зорилтоос харахад хууль хэрэгжсэнээр Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжиж, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчины үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах ёстой бол, бусад бодлогын баримт бичгээс харахад энэ хуулиар дэвшүүлсэн зорилтын хүрээнд бус харин илүү өргөн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, цаашлаад салбарын хөгжлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэж, тогтвортой хөгжлийг ханган тус салбарын олон улсад өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэж байгаа нь тодорхой байна.

³⁰ Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоол.

Тэгвэл анх энэхүү хуулийг батлан гаргасан шалтгаан, дээрх зорилтыг дэвшүүлсэн үндэслэл, шаардлагыг тодруулахаар 2002 оны хуулийн үзэл баримтлал сонирхвол³¹:

- “Монгол улсад аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх талаар 1995-2005 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-д гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг тус орны хөгжлийн тэргүүлэх салбарын хэмжээнд хүргэж, эдийн засгийн тогтвортой үзэл баримтлалд нийцүүлэн өндөр үр ашигтай, экспортын чиглэлийн бие даасан салбар болгон хөгжүүлэхээр, мөн аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдийн анхдугаар зөвлөгөөнд оролцогчид Монгол Улсын Их Хурал, Засгийн Газарт хандаж гаргасан илгээлтдээ “Аялал жуулчлалын тухай хуулийн төслийг яаралтай хэлэлцэж батлах, аялал жуулчлалыг үйлдвэрлэл болгон хөгжүүлэх төрийн бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэхийн тулд Үндэсний аялал жуулчлалын байгууллагыг Засгийн газрын дэргэд байгуулах” зэрэг шаардлага тавьжээ.

- 1998 оны 6 дугаар сард Хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэл, аялал жуулчлалын салбарт гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих олон улсын чуулга уулзалт Улаанбаатар хотноо болох зэрэг гадаад, дотоод нөхцөл байдал нь Монгол улсад аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхтэй холбогдсон харилцааг төрийн бодлогод нийцүүлэн хуулийн хэмжээнд зохицуулах нь зүйтэй гэсэн дүгнэлтэд хүргэж байна гэжээ.

- Дэлхийн жуулчины байгууллагаас гаргасан мэдээгээр 1996 онд манай гарагийн нийт хүн амын 592 сая хүн аялалд хамрагдаж жуулчины үйлдвэрлэлийн орлого 423 млрд.ам.долларт хүрчээ. 2000 онд 702 сая хүн, 2020 он гэхэд 1.6 млрд. хүн аялах тооцоо гаргасан ажээ. Тус байгууллагын судалгаагаар аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлд 255 сая хүн ажиллаж байгаа бөгөөд ирэх 10 жилд шинээр 130 сая ажлын байр бий болгох юм байна.

Дээрхи тооцоо, олон улсын хөгжлийн нааштай чиг хандлагыг харгалзан Монголд аялал жуулчлалыг нэгдсэн бодлого, зорилготой хөгжүүлэх асуудал зүй ёсоор тавигдаж байна гэж тэмдэглэжээ.

-Харин хуулийн төслийн зарчим, агуулгын хувьд “Аялал жуулчлалыг экологийн баримжаатай, улс орны эдийн засгийн бие даасан, тэргүүлэх салбарын хэмжээнд хүргэж хөгжүүлэх, аялал жуулчлал эрхэлж буй мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны онцлогийг харгалзан тэдгээрийн хэлбэрийг хуульчлан тогтоох, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгох, бүртгэх системийг боловсронгуй болгох, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүтэц, тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэх, аялал жуулчлалын салбарыг дэмжих санхүү, эрх зүйн хэм хэмжээний шинэ механизм бий болгох үзэл баримтлалд тулгуурлаж боловсруулав” гэжээ.

³¹ ХЗДХЯ-ГТХАН хамтарсан төслөөс гаргасан “Иргэн, эдийн засгийн хууль тогтоомжийн давхардал, зөрчил, хийдлийг арилгах, тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоог сайжруулах ажлын тайлан/Аялал жуулчлалын тухай хууль/, 2017 он

Харин 2017 оны 10 дугаар сарын байдлаар 425506 жуулчин Монгол Улс хүлээн авсан бол, үүнийг 2016 оны мөн үетэй харьцуулбал 70118 жуулчнаар илүү буюу 16,48%-аар өссөн байна.³² Цар тахлын нөлөөгөөр 2020 онд Ази, номхон далайн бүс нутгийн орнуудын аялал жуулчлалын салбарын орлого 1.6 их наяд ам.доллар ба 53.7%-иар буурч, салбарын ажиллах хүчний тоо 34.1 сая хүн ба 18.4%-иар буурсан байна.³³ Энэхүү нөлөө Монгол Улсад ч хүндээр тусч байгаа бөгөөд 2018 онд 529 мянган гадаад жуулчин хүлээн авч дотоодын эдийн засагт 596 сая ам.доллар буюу 1.5 их наяд төгрөгийн орлогыг төвлөрүүлж байсан хэдий цар тахлын нөлөөгөөр 2021 оны I-V саруудад 8,554 жуулчин хүлээн авсан бөгөөд 6,330,573 ам.долларын орлого олсон бол 2022 оны I-V саруудад 42,060 жуулчин хүлээн авч, түүнээс 37,925,168 ам.долларын³⁴ орлого тус тус олжээ.

Дээрх мэдээллийг 2005 онд манай улсын хилээр нэвтэрсэн зорчигчдын судалгаатай харьцуулбал 344635 гадаадын зорчигчид ирсэнтэй харьцуулахад 80,871 жуулчин байна.³⁵ Өөрөөр хэлбэл, сүүлийн 12 жилийн хугацаанд манай улсад аялсан жуулчдын өсөлтийг харвал, жилдээ манай улсад аялдаг жуулчдын тоо 2005 онтой харьцуулахад 16-19 орчим хувиар өссөн байна.

Хэдийгээр манай улсад ирэх жуулчдын тоо өссөн нь сайшаалтай боловч 2017 он байдлаар дэлхий дээрх нийт ажилчдын 8% нь аялал жуулчлалын салбарт ажилладаг, дэлхийн үйлдвэрлэлийн 11%-г аялал жуулчлалын салбар дангаар бүрдүүлдэг³⁶ гэсэн судалгааны дүнтэй харьцуулахад дээрх хуулийн зорилт, бусад бодлогын баримт бичиг зэрэгт туссан зорилтод хүрч чадахгүй байгаа нь харагдаж байна. Монгол улс 2019 онд хамгийн их буюу 577 мянган гадаадын жуулчин хүлээн авч, аялал жуулчлалын салбар эдийн засагт 607 сая ам.долларын орлого оруулж, 88 мянган ажлын байр бий болгосон. 2019 оны байдлаар улсын хэмжээнд бүртгэлтэй 570 гаруй тур оператор компани, 460 зочид буудал, 400 гаруй жуулчны бааз үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас тур оператор компаниудын 80 хувь нь инбаунд зах зээл дээр ажилладаг буюу гадаадаас Монгол улс руу жуулчин хүлээж авах, үйлчлэх чиглэлээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна.³⁷

Үүнээс гадна Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас гаргасан

³² Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 2017 оны эхний 10 сарын жуулчдын мэдээг өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ, 2017 он

³³ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв, Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн танхим, Аялал жуулчлалын боловсрол, Хөгжлийн нийгэмлэг, “Аялал жуулчлалын салбарын бизнес эрхлэгчдэд үзүүлж буй цар тахлын нөлөө”, 2022.

³⁴ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, 2022 оны эхний тавдугаар сарын жуулчдын мэдээг 2021 оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ.

³⁵ “Аялал жуулчлалын салбарт төрөөс гүйцэтгэх үүргийг оновчтой болгох нь” Илтгэл, Э.Энхзаяа, 2017 он

³⁶ “Аялал жуулчлалын салбарт төрөөс гүйцэтгэх үүргийг оновчтой болгох нь” Илтгэл, Э.Энхзаяа, 2017 он.

³⁷ Аялал жуулчлалын хөгжлийн төвийн 2020 оны тоон мэдээ.

судалгаанд жуулчдын урсгал Ази, номхон далайн бус нутаг луу чиглэнэ гэсэн таамаглал дэвшүүлсэн³⁸ бөгөөд бодлогын баримт бичгүүдэд туссан манай улсад аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, цаашлаад салбарын хөгжлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэж, тогтвортой хөгжлийг ханган тус салбарын олон улсад өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэж байгаа нь зорилтыг хангахын тулд хуулийн зохицуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх шаардлага зайлшгүй гарч байна.

Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас 2019 онд гаргасан Аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадварын индексээр манай улс нийт 140 орноос 93 дугаарт жагссан бөгөөд ийнхүү хойно жагсах болсон үндсэн шалтгаан нь байгаль орчны тогтвортой байдал, агаарын тээврийн дэд бүтэц, газрын дэд бүтэц, жуулчны үйлчилгээний дэд бүтэц, олон улсад нээлттэй байдал зэрэг үзүүлэлтүүд муу байсантай холбоотой байна. Эдгээр нь үнэлэгдэж буй хэсэг болох хуулийн зорилт хангалтгүй хэрэгжсэний нэгэн илрэл гэж үзэж болох юм.

Иймээс Аялал жуулчлалын тухай хуулийн зорилтыг илүү боловсронгуй болгож, зохицуулалтын утга, агуулга, хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог тодорхой, ойлгомжтой тодорхойлох шаардлагатайгаас гадна олон улсын жишигт нийцүүлэх зүйтэй бөгөөд цаашид уг хуулиар зохицуулсан харилцаанд сөрөг үр дагавар үүсгэх эрсдэлийг бууруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

2.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>Хуулийн 3 дугаар зүйл- Хуулийн нэр томъёо:</p> <p>✓ 3.1.1 дэх заалт: "аялал жуулчлал" гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг;</p> <p>✓ 3.1.5 дахь заалт: "жуулчин" гэж аялал жуулчлал хийж байгаа Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;</p> <p>✓ 3.1.6 дахь заалт: "жуулчины үйлчилгээний байгууллага" гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн зэрэг үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг;</p> <p>Хуулийн 4 дүгээр зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал",</p> <p>Хуулийн 8 дугаар зүйл: "Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх",</p> <p>Хуулийн 12 дугаар зүйл: "хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага",</p> <p>Хуулийн 13 дугаар зүйл:</p>
-----	------------------	---

³⁸ www.unwto.org

		“Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг”
2.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Бусад үр дагавар
2.3	Сонгосон харьцуулалтын хэлбэр	Тохиолдол судлах: - Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.
2.4	Томьёолсон шалгуур үзүүлэлт	Хууль тогтоогч урьдчилан тооцоогүй, шинээр гарч ирж болзошгүй үр дагавруудыг тодорхойлох
2.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.

2.6. Үнэлсэн байдал

Аялал жуулчлалын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх явцад тодорхой байх шаардлагатай хуулийн нэр томьёо, аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал, үйл ажиллагаа, эрх хэмжээ, хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага, түүний эрх, үүрэг зэрэг зохицуулах олон асуудлыг хуульд тусгасан хэдий ч эдгээр нь бодит байдалтай нийцдэггүй, тухайн харилцааг хангалттай зохицуулах боломжгүй, олон улсын жишигт нийцдэггүй зэрэг дутагдалтай байна.

Жишээлбэл, “Аялал жуулчлалын байгууллага”-ын хувьд зэрэглэл гэж байхгүй, харин ангилалтай байх бөгөөд ангилалаа эрх бүхий байгууллагаар тогтоолгохоор хуульд зохицуулснаас гадна “жуулчины үйлчилгээний байгууллага” гэх зэрэг ойлгомжгүй ойлголт хуульд туссан байх жишээтэй.

Гэтэл МУ-ын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 4.4.1-т “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, олон улсын аялал жуулчлалын сүлжээнд нэгдэх, бүтээгдэхүүн, дэд бүтцийг хөгжүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах цогц бодлого хэрэгжүүлнэ” гэх зорилтыг дэвшүүлснээс гадна Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас гаргасан “Аялал жуулчлал-2020 он” судалгаанд “XXI зуунд аялал жуулчлалын төрлүүдээс Адал явдалт аялал жуулчлал, Эко аялал жуулчлал, Тусгай сонирхлын аялал жуулчлал, Тойрон аялал, Соёл-танин мэдэхүйн аялал жуулчлал, Хурал, зөвлөгөөн, үзэсгэлэн, яармагийн аялал жуулчлал, Эрүүл мэндийн аялал жуулчлалын төрлүүд эрчимтэй хөгжиж байна” гэж дурджээ.

Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагын “Аялал жуулчлалын конвенц”-ийн 1 дүгээр зүйлийн b-д “аялал жуулчлал” гэж жуулчин, аялагч, аялал зохион байгуулагчийн зэрэг аль алийг хамарсан зочлох үйл ажиллагаа гэх ерөнхий агуулгаар ойлгохоор тусгажээ.³⁹ Гэтэл хуульд “аялал жуулчлал гэж хувь хүн

³⁹ Consideration, approval or adoption of the UNWTO Framework Convention on tourism ethics, 2020

өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэгээс 183 хүртэлх хоногийн хугацаагаар амралт, сувилал, танин мэдэхүйн зорилгоор болон шашин шүтлэг, ажил мэргэжлийн шугамаар өөр газар нутагт аялан явахыг” ойлгохоор тусгасан нь өдрөөс өдөрт хөгжиж, бүтээгдэхүүний төрөл нь нэмэгдэж буй аялал жуулчлал гэх олон улсын жишиг ойлголтын хүрээг нилээн хязгаарласан байна.

Аялал жуулчлалын тухай хуульд “жуулчин” гэх ойлголтыг тусгасан бол Аялал жуулчлалын конвенцид жуулчин(tourist), аялагч(excursionist) гэсэн 2 ойлголтыг тусгасан байгаагаас үзэхэд мөн эдгээр нэр томъёог ч хуульд ойлгомжтой тусгах шаардлагатай.

Аялал жуулчлалын тухай хуульд "жуулчины үйлчилгээний байгууллага гэж зочид буудал, жуулчины бааз, зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн зэрэг үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг” гэж тодорхойлсноор үйлчилгээний байгууллагыг бүхэлд нь хамруулжээ. Үүнтэй уялдуулан хуульд жуулчины үйлчилгээний байгууллагад тавих шаардлага, тус байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг төрийн захиргааны төв байгууллагаас олгох зэрэг хэд хэдэн зохицуулалт тусгажээ. Гэтэл нэр томъёоны тодорхойлолт заасан зарим үйлчилгээний байгууллагад тавигдах шаардлага, тэдгээрт зөвшөөрөл өгөх асуудлыг бусад хуулиар зохицуулдаг бөгөөд тэдгээртэй хэрхэн уялдсан нь тодорхойгүй, төрийн чиг үүргийг давхардуулсан, хуулийн этгээд, иргэдэд давхар ачаалал үүсгэх нөхцөлийг бий болгохоор байна.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам болон салбарын бусад байгууллагууд хамтран 2021-2022 онуудад аялал жуулчлалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй 188 аж ахуйн нэгжийн дунд судалгаа явуулахад 43.6% нь тур оператор, 32.4% нь жуулчны бааз, ресорт, амралтын газар, гэр буудал, 19.7% нь зочид буудал, 4.3% нь ресторан байсан бөгөөд Ковид-19 цар тахал бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд хэрхэн нөлөөлсөн тухай тодруулахад нийт судалгаанд оролцсон жуулчны бааз (ресорт, амралтын газар, гэр буудал), зочид буудал, рестораны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг бизнес эрхлэгчдийн 40% нь үйл ажиллагаагаа түр зогсоосон, дахин эхлэхээр төлөвлөж байгаа бол 55% нь үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Харин 4 аж ахуйн нэгж аялал жуулчлалын салбараас бүр мөсөн гарч, үйл ажиллагааны чиглэлээ өөрчилсөн байна.

Бусад улс орны энэ салбарын хууль, эрх зүйн зохицуулалтыг сонирхвол:

- Вьетнам улсын Аялал жуулчлалын тухай хуульд аялал жуулчлал, жуулчин, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа, энэ салбарын хүний нөөц, аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг үзэж сонирхох өдрийн аялал, жуулчины хот, жуулчины ресорт, жуулчины бүс, жуулчины аялалын маршрут, жуулчины бүтээгдэхүүн, жуулчины үйлчилгээ гэх зэргээр маш олон нэр томъёог, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд төрийн болон орон нутгийн байгууллага, хуулийн этгээдийн оролцоо зэрэг асуудлыг;

- Японы Аялал жуулчлалын тухай хуульд аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэгчийн бүртгэлийн төрөл, хэрэгжүүлэх аяллын төрлийн ангилал, тэдгээр тавигдах шаардлага, хөрөнгийн хэмжээ, хүлээх үүрэг зэрэг асуудлыгд

- Казакстаны Аялал жуулчлалын тухай хуульд нийгмийн аялал жуулчлал, хөтөч-тайлбарлагч, сайн дурын аялал жуулчлал, тур, аялал жуулчлал, аялалын зааварлагч, жуулчин, жуулчдыг байршуулах хэрэгсэл, аялал жуулчлалын агент, аялал жуулчлалын эрхийн бичиг, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа, үйлчилгээнүүд, маршрут, операторын ажиллагаа, бүтээгдэхүүн, хүний нөөц, аялагч, аялал, аялалын хөтөч гэх зэрэг нэр томъёог, мөн үүнд оролцогчид, тэдгээрийн төрөл, хэлбэр, эрх үүрэг, төрийн оролцоо, зөвлөл, жуулчины мэдээллийн төв, тусгай зөвшөөрөл гэх зэрэг асуудлыг тус тус зохицуулжээ.

Аялал жуулчлалын конвенцийн 1 дүгээр зүйлд заасны дагуу “аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд оролцогч” нарыг хуульд шинээр тусгаж, тэдгээрийн чиг үүргийн харилцаа уялдааг хуульд тодорхой тусгах шаардлагатайгаас гадна үүнтэй уялдуулан хуульд заасан нэр томъёо, аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал, үйл ажиллагаа, эрх хэмжээ, хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага, түүний эрх, үүрэг гэх зэрэг ойлголт, тэдгээрийн зохицуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх шаардлагатай гэж үзэж байна.

3.1	Үнэлгээний хүрээ	Хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6: “аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах”, Хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг: “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ”
3.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
3.3	Сонгосон харьцуулалтын хэлбэр	Байх ёстой болон одоо байгаа: -хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш гарсан үр дагаврыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хуулиар тогтоосон шаардлага, норм зэргийг харьцуулах хэлбэрээр хуулийн энэхүү зохицуулалтын зорилгын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтооно.
3.4	Томъёолсон шалгуур үзүүлэлт	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
3.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.

3.6. Үнэлсэн байдал

Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны, эрүүгийн, зөрчлийн гэх зэрэг хариуцлага хүлээлгэхээр

хариуцлагын асуудлыг тусгасан боловч эдгээр зохицуулалт нь шүүхийн практикт хэрэглэн хэрэг, маргааныг шийдвэрлэхэд хүндрэл, бэрхшээл гарахаар ойлгомжгүй, зөрчилтэй байгаагаас харахад үүнээс шалтгаалсан хууль хэрэглээнд сөрөг үр дагавар үүсэх бүрэн боломжтой байна.

Түүнчлэн Хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлд аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх талаар тусгаж, салбарт гарсан тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхээр хуулийг шинэчлэн найруулахаар тусгасан.

Үндсэн чиглэлд заасан энэ хүрээнд хууль зөрчсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалтууд нь хууль, шүүхийн практикт хэрэглээнд хүндрэл үүсгэх зохицуулалтыг сайжруулах зорилго агуулжээ.

Аялал жуулчлалын тухай хууль зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг Зөрчлийн тухай хуулийн 10.14 дүгээр зүйлээр зохицуулсан ба зөрчлийг шалган шийдвэрлэх ажиллагааг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасны дагуу шийдвэрлэхээр тус тус зохицуулжээ. Гэтэл хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6-д “аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд энэ хуульд заасан захиргааны шийтгэл ногдуулах” талаар заасан бөгөөд “захиргааны шийтгэл” гэдэгт юу ойлгох нь тодорхойгүй, Эрүүгийн хуульд заасан хариуцлага, Зөрчлийн тухай хуульд заасан шийтгэл, Төрийн албаны тухай хуульд заасан сахилгын шийтгэл зэргээс хэрхэн ялгагдах нь ойлгомжгүй байна.

Иймд дээрх зохицуулалтаас үүдэн гарах сөрөг үр дагавраас урьдчилан сэргийлж, хуульд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

4.1	Үнэлгээний хүрээ	<p>Хуулийн 11 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих”</p> <p>Хуулийн 14 дүгээр зүйл: “Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх”</p> <p>Хуулийн 16 дугаар зүйл: “Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх”</p> <p>Хуулийн 18 дугаар зүйл: “Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх</p>
4.2	Тогтоосон шалгуур үзүүлэлт	Практикт нийцэж байгаа байдал
4.3	Сонгосон харьцуулалтын хэлбэр	<p>Тохиолдол судлах:</p> <p>- Үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн зохицуулалт нь ижил төстэй эрх зүйн хэм хэмжээ өөр, өөр орчин нөхцөлд буюу бусад улсад, өөр орон нутагт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдлыг харьцуулан дүн шинжилгээ хийнэ.</p>
4.4	Томьёолсон шалгуур	Хуулийн зохицуулалт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, тийнхүү хэрэгжүүлэхэд гарч буй хүндрэлүүд байгаа эсэхийг

	үзүүлэлт	тодорхойлох, хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон эерэг болон сөрөг үр дагавруудыг тодорхойлох
4.5	Мэдээлэл цуглуулах арга	Энэ чиглэлээр гарсан ном, эмхэтгэл, илтгэл, судалгааны тайлан, статистикийн тоо баримт, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн болон олон улсын эх сурвалжийг ашиглана.
4.6. Үнэлсэн байдал		
<p>Аялал жуулчлалын тухай хуулиар аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх, бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх зэргийг зохицуулсан хэдий ч төрийн байгууллагын эрх хэмжээ, чиг үүрэг, төр, хувийн хэвшлийн уялдаа холбоог хангалттай зохицуулаагүйгээс хэрэгжүүлэх явцад тулгамдсан асуудал үүсдэг байна.</p> <p>Үүнээ гадна аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих асуудлын хүрээнд төрөөс хөнгөлөлт, дэмжлэг үзүүлэхээр хуулиар зохицуулсан боловч хуулийн зохицуулалт нь бодит байдалтай нийцээгүй, тухайн харилцааг хангалттай зохицуулдаггүйгээс гадна зайлшгүй зохицуулах ёстой харилцааг хамарч зохицуулаагүй байна. Тодруулбал:</p> <p>- Хуулийн 11 дүгээр зүйлд “Төрөөс экспортын үйлдвэрлэлд үзүүлэх дэмжлэг, хөнгөлөлтөд аялал жуулчлалын байгууллага, зочид буудлын гадаадын жуулчдад үзүүлсэн үйлчилгээ нэг адил хамаарна.” гэж заасан бол Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.8-т нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөхөд “... жуулчдад үйлчлэх бааз, ресторан, жуулчин тээвэрлэх, газарчлах болон зочид буудлын үйлчилгээ хамаарахгүй” байхаар зохицуулжээ. Үүнээс дүгнэвэл, аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих асуудлын хүрээнд төрөөс хөнгөлөлт, дэмжлэг үзүүлэх зохицуулалт практикт хэрэгжихгүй хуулийн зохицуулалтууд зөрчилдөж байна.</p> <p>- Хуулийн 14 дүгээр зүйлд аялал жуулчлалын талаарх Засгийн газрын бүрэн эрхийг дараахь байдлаар тусгажээ:</p> <p>14.1.1. Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоох;</p> <p>14.1.2. аялал жуулчлалын талаар төрөөс явуулах нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлж, холбогдох хууль тогтоомжийн биелэлтийг зохион байгуулах;</p> <p>14.1.3. аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөр батлах;</p> <p>14.1.5. аялал жуулчлалын салбарт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, зохистой харьцааг бий болгох;</p> <p>14.1.7. аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд тавих хяналтыг хэрэгжүүлэх, аялал жуулчлалын улсын хяналтын дүрмийг батлах.</p> <p>Гэтэл Засгийн газар хуулийн 14.1.1, 14.1.5-д заасан холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоогоогүй, аялал</p>		

жуулчлалын салбарт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, зохистой харьцааг бий болгоогүй байгаа нь хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

- Хуулийн 16 дугаар зүйлд аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрхийг дараахь байдлаар тусгажээ:

16.1.1. аялал жуулчлалын талаар төрөөс баримтлах нэгдсэн бодлого боловсруулах, зохицуулах, мэргэжлийн удирдлагаар хангах;

16.1.3. аялал жуулчлал хөгжүүлэх төлөвлөгөө гаргаж, хэрэгжилтийг хангах;

16.1.4. улсын болон олон улсын хэмжээнд аялал жуулчлалын байгууллага хоорондын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах;

16.1.5. аялал жуулчлалын салбарт хүний нөөцийн хөгжлийг төлөвлөх, сургалтын бүтэц, хөтөлбөрийг эрх бүхий байгууллагатай хамтран батлах;

16.1.6. аялал жуулчлалын байгууллага, дээд зэрэглэлийн зочид буудал, жуулчины баазад зэрэглэл тогтоох журмыг батлах;

16.1.7. аялал жуулчлалын бүсэд үйл ажиллагаа явуулах жуулчины бааз, зочид буудал, амралт, рашаан сувиллын газрын тоо, байршлыг тогтоох, тэдгээрийн нэгдсэн бүртгэл хөтлөх;

16.1.8. аялал жуулчлалын дэд бүтцийг хөгжүүлэх, Монгол орныг гадаад, дотоодод сурталчлах үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх;

16.1.9. Монгол орныг гадаад, дотоодод сурталчлах;

16.1.11. аялал жуулчлалын статистик мэдээллийг нэгтгэж, судалгаа, дүн шинжилгээ хийх;

16.1.12. аялал жуулчлалын мэдээллийн нэгдсэн сүлжээ, сан байгуулах;

16.1.13. аялал жуулчлалын бүсэд хүлээн авах жуулчдын тоог тогтоох;

16.1.14. аялал жуулчлалын зам чиглэлийг тогтоох;

16.1.15. аялал жуулчлалын хөгжилд сөргөөр нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулахыг хориглох.

Бүгд Найрамдах Сингапур, Япон, Бүгд Найрамдах Солонгос, Оросын холбооны улс, Бүгд Найрамдах Гүрж, Киргизстан, Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам зэрэг улсууд тухайн улсын аялал жуулчлалын брэндийг бусад улсуудад нэгдсэн зохион байгуулалтаар сурталчлах, аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг хөгжүүлэх, дэмжих салбарын уялаа холбоог хангах, хүний нөөцийг бэлтгэх, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг татах, жуулчдын тоог нэмэгдүүлэх ажлыг тухайн улсын үндэсний аялал жуулчлалын байгууллагаараа дамжуулан гүйцэтгүүлдэг сайн жишиг олон улсад нэгэнт тогтсон байна.

Манай улсын хувьд Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16.1.1-16.1.15-д заасан үйл ажиллагааг Байгаль орчин, Аялал жуулчлалын яамны Аялал

жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газар зохион байгуулж байгаа хэдий ч тус газар нь 8 хүний бүтэцтэй бөгөөд улс орны хэмжээнд аялал жуулчлалын нэгдсэн үйл ажиллагааг бүхэлд нь зохион байгуулах боломж дутмаг байгааг салбарын оролцогчид хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах үндэсний байгууллагыг дэлхийн жишигт нийцүүлэн байгуулах нь зүйтэй байна. /Хавсралтаар Бүгд Найрамдах Сингапур, Япон, Бүгд Найрамдах Солонгос, Оросын холбооны улс, Бүгд Найрамдах Гүрж, Киргизстан, Вьетнам зэрэг улсуудын Аялал жуулчлалын төрийн байгууллагын бүтцийн бүдүүвчийг хавсаргав./

Түүнчлэн Төрийн захиргааны төв байгууллага энэ хуулийн 16.1.7, 16.1.13-т заасан холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлдэггүй буюу аялал жуулчлалын бүсэд үйл ажиллагаа явуулах рашаан сувиллын газрын тоо, байршлыг тогтоогоогүй, тэдгээрийн нэгдсэн бүртгэл хөтлөөгүй, аялал жуулчлалын бүсэд хүлээн авах жуулчдын тоог тогтоогоогүй байгаа нь хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

Түүнчлэн Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутаг нь аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд онцгой ач холбогдолтой бөгөөд нийт аялал жуулчлалын байгууллагын 80 орчим хувь нь тусгай хамгаалалттай газар нутагт үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Харамсалтай нь энэхүү бүс нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулдаг эсэхийг нягтлахгүйгээр газар ашиглах зөвшөөрөл олгох, газар ашиглуулах асуудлыг харьяалах нутаг дэвсгэрийн Аялал жуулчлалын асуудал хариуцсан газар, хэлтэстэй зөвшилцдөггүйгээс үүдэн тусгай хамгаалалттай газар нутагт зориулалтын аялал жуулчлалын бус зориулалтаар газар ашиглах, газар ашиглах эрхийг бусдад хууль бусаар шилжүүлэх зэрэг хүндрэлийг бий болгож энэ нь тухайн газар нутагт газрын доройтол, цөлжилт үүсэх нэг шалтгаан болж байна.

Иймээс тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын бүс байгуулах тохиолдолд тухайн газар нутагт аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах шалгуурыг өндөр тогтоох, мөн хамгаалалтын захиргааны менежментийн төлөвлөгөөтэй зайлшгүй уялдуулах, цаашлаад газар ашиглах зөвшөөрөл олгоход тухайн аж ахуйн нэгж аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулсан байх шалгуурыг нэн тэргүүнд харгалзан үзэх, мөн харьяалах нутаг дэвсгэрийн аялал жуулчлалын газар, хэлтсийн саналыг заавал нөхцөлийг зайлшгүй харгалзсан үзэх хэрэгтэй байна.

- Хуулийн 18 дугаар зүйлд бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрхийг тусгахдаа “аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга нь эрх хэмжээнийхээ хүрээнд тухайн газар нутагт байгуулах жуулчины үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон тоо, байршлыг баримтлан зохих хууль тогтоомжийн дагуу олгож гэрээ байгуулах бүрэн эрхтэй байхаар заажээ.

- Хуулийн 16.1.8-д “аялал жуулчлалын дэд бүтцийг хөгжүүлэх, Монгол орныг гадаад, дотоодод сурталчлах үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх”-ээр хуульчилсан хэдий ч энэхүү заалт хэрэгжиж бусад хууль тогтоомжийн уялдаа хангалтгүй байна. Төрөөс аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэгчид болон тус үйл ажиллагаанд шаардлагатай дэд бүтцийг хөгжүүлэх, санхүүжүүлэх нь Ковид-19 цар тахлын дараах хүндрэлийг даван туулахад нэн чухал шаардлагатай байгааг салбарын уулзалтад оролцогчид онцолж байна.

- Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамнаас 2022 оны 03-р сард зохион байгуулсан “Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэр, дүрэм журам, стандартыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох цуврал хэлэлцүүлэг” сэдэвт 7 удаагийн цуврал хэлэлцүүлгийн үеэр Монгол Улсын Аялал жуулчлалын салбарын тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэх, гарааны бизнесүүдийг дэмжих, салбарт ногоон технологийг нэвтрүүлэх, стандартыг олон улсын жишигт нийцүүлэх үйлчилгээний чанарыг сайжруулах, гадаадад нэгдсэн бодлогоор сурталчлах, судалгаа хийх, сургалт зохион байгуулах, аялал жуулчлалын мэдээллийн сан болон аялал жуулчлалын шинэ бүтээгдэхүүнийг бий болгох, Монгол Улсын түүх, соёл, уламжлалыг шингээсэн бүтээн байгуулалтуудыг санхүүжүүлэх чиглэлээр Монгол Улсын аялал жуулчлалын хөгжлийг бодитойгоор эрчимжүүлэх санхүүжилтийн тогтолцоог тодорхой болгох зорилгоор олон улсын жишгээр “Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сан”-г улсын нийт төсөвт нэмэлт дарамт үзүүлэхгүйгээр бий болгох зайлшгүй шаардлагатай тухай салбарын оролцогчид саналаа илэрхийлсэн⁴⁰ бөгөөд сангийн ач холбогдлыг зайлшгүй анхаарч үзэх нь зүйтэй.

Мөн хуулийн 16.1.7-д заасан “... төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон тоо, байршлыг ...” гэх заалт нь хэрэгжээгүй бөгөөд одоогоор тогтоосон тоо, байршил байхгүй байна. Түүнчлэн жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах “тоо, байршил”-ийг тогтоох гэсэн нь орон нутгийн гэхээс илүүтэй улсын хэмжээнд авч үзэх асуудал байх тул төрийн захиргааны төв байгууллагаас тогтоох нь илүү оновчтой байна.

Дээрхийг нэгтгэн дүгнэвэл, хуульд заасны дагуу Засгийн газар холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоогоогүй, аялал жуулчлалын салбарт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, зохистой харьцааг бий болгоогүй, харин Төрийн захиргааны төв байгууллага нь холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу бүртгэл хөтлөөгүй, холбогдох Засаг дарга, орон нутгийн байгууллага нь хуульд заасны дагуу

⁴⁰ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамнаас 2022 оны 03-р сарын 04-ний өдөр тур оператор, тур агентын үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн дунд зохион байгуулсан “Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэр, дүрэм журам, стандартыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох цуврал хэлэлцүүлэг”-ийн саналын нэгтгэл. Хавсралт - 2.

Жуулчины үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах “тоо, байршил”-ийг тогтоох ёстой боловч одоогоор практикт тогтоосон тоо, байршил байхгүй байна. Мөн жуулчны үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах “тоо, байршил”-ийг тогтоох гэсэн нь орон нутгийн гэхээс илүүтэй улсын хэмжээнд авч үзэх асуудал байх тул төрийн захиргааны төв байгууллагаас тогтоох нь илүү оновчтой байна.

Иймд Хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлд “Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх ... тус салбарын эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, салбарын өмнө тулгамдсан асуудлыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд тулгуурлан шийдвэрлэх зорилгоор” Аялал жуулчлалын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах талаар тусгасантай уялдуулан хуульд дээрх асуудлыг тодорхой, хэрэгжихүйц байхаар тусгах нь зүйтэй байна.

ДҮГНЭЛТ

1. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн зорилт нь үндсэн зорилгодоо хүрч чадаагүй буюу аялал жуулчлалын байгууллагуудын үйл ажиллагаагаа хангалттай тодорхой зохицуулагдаж чадаагүй, мөн төрөөс аялал жуулчлалыг дэмжих үндсэн зорилго биелэгдээгүй бөгөөд аялал жуулчлалын байгууллагууд ковид-19 цар тахлын дараах хүнд нөхцөл байдалд үйл ажиллагаагаа явуулсаар байна.
2. Аялал жуулчлалын тухай хууль нь 22 жилийн турш хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хэдий ч Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, жуулчны үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцаатай холбоотой шинэлэг нэмэлт, өөрчлөлтүүд ороогүй бөгөөд энэхүү хууль 22 жилийн өмнөх харилцааг зохицуулсан хэвээр байна.
3. Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого” зэрэг Засгийн Газрын мөрийн хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Аялал жуулчлалын тухай хуульд түшиглэн хэрэгжүүлэх боломжгүй бөгөөд зайлшгүй шинэчлэх шаардлагатай байна.
4. НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн чуулганаас 2015 оны 9 дүгээр сард баталсан “Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030”, Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас баталсан “Аялал жуулчлалын ёс зүйн конвенц”, НҮБ-ын “Цөлжилттэй тэмцэх конвенц”-ид тус тус заасан үүргээ зохих ёсоор биелүүлэхэд аялал жуулчлалын салбарын үүрэг, оролцоо, хариуцлага тэдгээрийн биелэлт чухал хэдий ч холбогдох зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд Аялал жуулчлалын тухай хуулийг холбогдох бусад хууль тогтоомжуудтай уялдуулах (Жишээ нь: тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглахад тавих хяналтыг сайжруулах, аялал жуулчлалын зориулалтаар олгож буй

газрын харилцаанд хяналт тавих г.м.) шаардлагатай байх хэдий ч ийнхүү уялдаагүй байна.

5. Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж тусгагдсан нэр томъёог НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас 2008 онд гишүүн орнууддаа хандаж гаргасан “Аялал жуулчлалын нэр томъёоны тайлбар” болон Аялал жуулчлалын ёс зүйн конвенцид тус тус нийцээгүй байна.
6. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв болон аймаг, орон нутгийн салбар нэгжүүд нэгдсэн уялдаа холбоотой ажиллаж чадаагүй бөгөөд аялал жуулчлалтай холбоотой тоон мэдээлэл, нэгдсэн мэдээллийн сан өнөөг хүртэл хуульд заасны дагуу хангалттай хэмжээнд бүрдээгүй байна.
7. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын зориулалтаар газар олгоход тухайн байгууллага аялал жуулчлалын зориулалтаар үйл ажиллагаа явуулсан эсэхийг нь зайлшгүй харгалзан үзэх буюу газар олгох шалгуурыг зайлшгүй өөрчлөх шаардлага үүссэн байна.
8. Аялал Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын аялал жуулчлалын зах зээлд гадаадын компаниуд өрсөлдөх болсноор мянгаас дээш жуулчин хүлээн авч, аялал зохион байгуулах хүчин чадалтай үндэсний компаниудын тоо эрс цөөрч байгаа бөгөөд гадаадын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх, дотоодын зах зээлд эрсдэл нүүрлэх, улмаар үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх хүртэл нөхцөл үүсч болзошгүй байна. Иймээс дотоодын аялал жуулчлалын байгууллагын чадавх эрс суларч буй энэ үед гадаадаас жуулчин хүлээж авах, гадагшаа жуулчин аялуулах аялал жуулчлалын байгууллагад зайлшгүй дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.

Дээрх нэгтгэн дүгнэвэл судалгааны багийн зүгээс Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт “Хууль санаачлагч хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсний... үндсэн дээр үзэл баримтлалын төсөл боловсруулна.”, мөн хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.1.4-т “тухайн хуулиар зохицуулж байгаа нийгмийн харилцааны төлөв байдал, агуулгад ихээхэн өөрчлөлт гарч, түүнтэй уялдуулан хуулийг шинэчлэн батлах шаардлагатай болсон” хэмээн тус тус заасны дагуу **Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчлсэн найруулгын** төслийн үзэл баримтлалыг боловсруулах, түүн дээр үндэслэн хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгыг тус тус боловсруулах зайлшгүй шаардлагатай гэж үзлээ.

САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ:

Судалгааны ажлын дээрх дүгнэлтэд үндэслэн Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулахад зайлшгүй анхаарвал зохих дараах хэд хэдэн зөвлөмжийг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн зорилтыг илүү өргөн хүрээнд тусгах замаар манай улсад аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх, тогтвортой хөгжлийг хангах, тус салбарын олон улсад өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд анхаарч ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, цаашлаад энэ салбарыг хөгжүүлэх бодлогын баримт бичгүүдэд туссан зорилго, зорилтыг

- хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхдээ олон улсын жишигт нийцүүлэх;
2. Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх үүднээс Аялал жуулчлалын тухай хуулийг бусад салбарын хууль тогтоомжтой уялдуулан шинэчлэн боловсруулах;
 3. Аялал жуулчлалын тухай хуульд “аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд оролцогч”-д ямар субъект хамаарахыг олон улсын жишигт нийцүүлэн шинээр тусгаж, тэдгээрийн чиг үүргийн харилцан уялдааг хуульд ялгамжтай тусгах, үүнтэй уялдуулан хуульд заасан нэр томъёо, аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал, үйл ажиллагаа, эрх хэмжээ, хөтөч-тайлбарлагчид тавих шаардлага, түүний эрх, үүрэг гэх зэрэг ойлголт, тэдгээрийн зохицуулалтыг олон улсын жишигт, тодруулбал конвенцид заасантай нийцүүлэх;
 4. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн хариуцлагын зохицуулалтыг Зөрчлийн тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль, Эрүүгийн хууль, Төрийн албаны тухай хууль зэрэгтэй уялдуулах зорилгоор хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.6 дахь заалтыг хасах;
 5. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих ажил болон хуульд заасан зорилтыг хангах Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд заасан нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх талаарх холбогдох зохицуулалтыг тусгах зорилгоор хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулах;
 6. Аялал жуулчлалын тухай хуульд аялал жуулчлалын талаарх Засгийн газар, төрийн захиргааны төв байгууллага, бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрхийг тусгасан боловч энэ салбарын хөгжилд чухал ач холбогдол бүхий хэд хэдэн чиг үүргийг холбогдох төрийн байгууллага, албан тушаалтан огт хэрэгжүүлээгүй 22 жил болсон нь тус салбарын эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох шаардлагатайг харуулж байх тул хуулийн зохицуулалтыг тодорхой, хэрэгжихүйц байхаар өөрчлөхөөс гадна төрийн байгууллага, албан тушаалтан хуулийг хэрэгжүүлэхэд анхаарч ажиллахад хөшүүрэг болох зохицуулалт хуульд тусгах;
 7. Аялал жуулчлалын салбарт засгийн газрын бус байгууллагаар гүйцэтгүүлж буй төрийн зарим чиг үүргийг цаашид илүү тодорхой зохицуулж, Аялал жуулчлалын хуулиар салбарын холбоодын эрх зүйн статусыг баталгаажуулах;
 8. Жуулчны эрх, үүрэг болон аюулгүй байдлыг олон улсын тэргүүн туршлагыг судлан нэвтрүүлэх;
 9. Аялал жуулчлалын харилцаанд шинэ тутам үүсч буй аялал жуулчлалын байгууллагын мэргэжлийн хариуцлагын даатгал, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд цахим орчин ашиглах, виртуал аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, аялал жуулчлалын салбарыг Улсын Их Хурал, Засгийн газраас бодлогоор дэмжиж байгаа бооцоот морин уралдаан, хонжворт таавар, хонжворт сугалаа болон казинотой хослуулан хөгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх, аялал жуулчлалын зорилгоор хувийн жижиг онгоц, агаарын хөлөг болон бусад тээврийн хэрэгсэл ашиглах нөхцөлийг бусад хууль тогтоомжтой уялдуулан

шинэчлэх, тэдгээртэй холбоотой төлбөр хураамжийг тодорхой болгох замаар агаарын тээврийн либералчлалыг дэмжих, аялал жуулчлалын элчийг томилох, урамшуулах, хил орчмын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зохицуулалтыг хуулийн шинэчилсэн найруулгад тусгах;

10. Аялал жуулчлалын тухай хуульд жуулчны үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах “тоо, байршил”-ийг тогтоох асуудал нь орон нутгийн түвшинд бус улсын хэмжээнд харилцан уялдаатай зохицуулах асуудал байх тул үүнийг анхаарах зэрэг болно.

---oOo---

**АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ДАВХАРДАЛ,
ХИЙДЭЛ, ЗӨРЧИЛ**

ДАВХАРДАЛ

Тухайн хуульд байгаа зохицуулалтын бичвэрийг бусад
хуульд давтан хуулбарлан хуульчилсан эсэх;

1	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ /1994.11.15/
	<p>16 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>16.1. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>16.1.14. <u>аялал жуулчлалын зам чиглэлийг тогтоох;</u></p>	<p>27 дугаар зүйл. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ: <u>7/аялал, жуулчлалын зам, чиглэл, журам тогтоох;</u></p>
<p>Дүгнэлт: Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 27.7 болон Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 16.1.14.-т “аялал жуулчлалын зам, чиглэлийг тогтоох” гэж заасан нь бичвэрийн хувьд давхардуулсан байна. Жич: Аялал жуулчлал гэдэг нь холбоо үг ба “аялал, жуулчлал” гэж дунд нь таслалтай бичих нь Аялал жуулчлалын тухай хуультай нийцэхгүй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 16.1.14. дэх заалт эсхүл Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 27.7 дахь заалтад өөрчлөлт оруулах./7 тусгай хамгаалалтай газар нутагт дахь аялал жуулчлалын зам, чиглэл, аялах журмыг аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн тогтоох</p>		

Тухайн хуульд байгаа зохицуулалтыг уг хуульд болон бусад хуульд агуулгын
хувьд хуулбарлан хуульчилсан эсэх;

1	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	
	3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо	ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ Аялал жуулчлалын байгууллага

<p>3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:</p> <p>3.1.2. "аялал жуулчлалын байгууллага" гэж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг бүрдүүлэх, сурталчлах, худалдах, худалдан авах, аялал жуулчлалын багц буюу тухайлсан үйлчилгээг зохион байгуулж байгаа ашгийн төлөө хуулийн этгээдийг;</p>	<p>4 дүгээр зүйл. <u>Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал</u></p> <p>4.1. <u>Аялал жуулчлалын байгууллага</u> нь дараахь үйл ажиллагаа эрхэлнэ:</p> <p>4.1.1. <u>аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг төлөвлөх, бүрдүүлэх, сурталчлах, бөөнөөр болон жижиглэнгээр худалдах, аялал зохион байгуулах;</u></p> <p>4.1.2. виз авахтай холбогдсон болон аяллын бусад бичиг баримтын бүрдүүлэлт хийх;</p> <p>4.1.3. онгоц, төмөр зам болон тээврийн хэрэгслээр зорчих билет /тийз/-ийн захиалга хийх, билет /тийз/ худалдах, худалдан авах;</p> <p>4.1.4. зочид буудал, жуулчны бааз, байр, үзвэрийн захиалга хийх;</p> <p>4.1.5. жуулчныг угтан авах, үйлчлэх, үдэн гаргах ажлыг зохион байгуулах.</p>
<p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн Хоёрдугаар бүлэг, 4 дүгээр зүйлд Аялал жуулчлалын байгууллагыг түүний эрхлэх үйл ажиллагаагаар нь тодорхойлсон ба мөн 3.1. /нэр томъёо/ дэх хэсэг буюу 3.1.2.-т "аялал жуулчлалын байгууллага" гэж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг бүрдүүлэх, сурталчлах, худалдах, худалдан авах, аялал жуулчлалын багц буюу тухайлсан үйлчилгээг зохион байгуулж байгаа ашгийн төлөө хуулийн этгээдийг" гэж томъёолсон нь Аялал жуулчлалын байгууллагыг дээрх 2 заалтуудад агуулгын хувьд давхардуулан зохицуулсан байна. Жич: 3.1.2.-т "... багц буюу тухайлсан ..." мөн 4.1.1.-т "... бөөнөөр болон жижиглэнгээр ..." гэсэн томъёоллууд нь агуулгын хувьд нэг зүйлийг илэрхийлдэг.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 3.1.2 дахь заалтын холбогдох хэсгийг хасах буюу 2 дугаар бүлэг, 4 дүгээр зүйлд "аялал жуулчлалын байгууллага нь ашгийн төлөө хуулийн этгээд байна" гэсэн зохицуулалтыг нэмэх, эсхүл 3.1.2 дахь заалтыг ""аялал жуулчлалын байгууллага" гэж аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх ашгийн төлөө хуулийн этгээдийг" гэж өөрчлөх.</p>	

2	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ</p> <p>/2000.05.05/</p>	<p>ИРГЭНИЙ ХУУЛЬ /2002.01.10/</p>
	<p>3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо</p> <p>3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:</p>	<p>26 дугаар зүйл. Хуулийн этгээдийн иргэний эрх зүйн чадвар</p> <p>26.7. <u>Ашгийн төлөө хуулийн этгээд нь хуулиар хориглоогүй, нийтээр</u></p>

<p>3.1.2. "аялал жуулчлалын байгууллага" гэж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг бүрдүүлэх, сурталчлах, худалдах, худалдан авах, аялал жуулчлалын багц буюу тухайлсан үйлчилгээг зохион байгуулж байгаа <u>ашгийн төлөө хуулийн этгээдийг</u>;</p> <p>8 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>8.1. Аялал жуулчлалын байгууллага нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>8.1.2. <u>аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнээ өөрийн нэрийн өмнөөс сурталчлах, худалдах, худалдан авах</u>;</p> <p>8.1.7. <u>аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийхээ үнэ тарифыг тогтоох</u>;</p> <p>8.1.8. <u>аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагуудтай гэрээ байгуулах</u>.</p>	<p><u>хүлээн зөвшөөрсөн зан суртахууны хэм хэмжээнд харшлаагүй аливаа үйл ажиллагаа эрхлэх эрхтэй.</u></p>
<p>Дүгнэлт: Иргэний хуульд “ашгийн төлөө хуулийн этгээд нь хуулиар хориглоогүй, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн зан суртахууны хэм хэмжээнд харшлаагүй аливаа үйл ажиллагаа эрхлэх эрхтэй” гэж заасан ба аялал жуулчлалын байгууллагын эрхийг энэ хуульд зааж өгсөн нь агуулгын хувьд иргэний хуулийн дээрх заалттай давхардаж байна. Өөрөөр хэлбэл, энэ хуульд аялал жуулчлалын байгууллагын үйл ажиллагаанд хориглох зүйлсийг зааж өгөх нь зүйтэй ба тэрхүү хориглосноос бусдыг иргэний хуульд заасны дагуу хэрэгжүүлэх эрхтэй юм.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 8.1.2., 8.1.7, 8.1.8 дахь заалтуудыг хүчингүй болгох.</p>	

3	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	
	<p>10 дугаар зүйл. Жуулчны үйлчилгээний байгууллага</p> <p>10.2. <u>Дээд зэрэглэлийн зочид буудал болон жуулчны баазын зэрэглэл тогтоох журмыг аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.</u></p>	<p>16 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>16.1. <u>Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</u></p> <p>16.1.6. аялал жуулчлалын байгууллагын, <u>дээд зэрэглэлийн зочид буудал, жуулчны баазад зэрэглэл тогтоох, хөтөч-тайлбарлагчийн ангилал,</u></p>

	зэрэглэл тогтоох журмыг батлах;
<p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 10.2 дахь хэсэг болон 16.1.6. дахь заалтууд нь агуулгын хувьд давхардсан зохицуулалт байна.</p> <p>Санал: 16.1.6. аялал жуулчлалын байгууллагын, <u>дээд зэрэглэлийн зочид буудал, жуулчны баазад зэрэглэл тогтоох, хөтөч-тайлбарлагчийн ангилал, зэрэглэл тогтоох журмыг батлах;</u></p> <p>Дээд зэрэглэлийн зочид буудал-зочид буудал гэж өөрчлөх. Хөтөч тайлбарлагчийн ангилал- хасах Зэрэглэл –ангилал гэж өөрчлөх 10.2. <u>Дээд зэрэглэлийн зочид буудал болон жуулчны баазын зэрэглэл тогтоох журмыг аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага батална.</u></p> <p>“Дээд зэрэглэлийн зочид буудал” гэдгийг “зочид буудал” гэж, “Зэрэглэл” гэснийг “ангилал” гэж тус тус өөрчлөх.</p>	

4	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	ТӨРИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2003.01.03/
	<p>23 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын <u>улсын байцаагчийн эрх, үүрэг</u></p> <p>23.1. Аялал жуулчлалын улсын байцаагч дараахь эрх эдэлнэ:</p> <p>23.1.2. <u>хяналт шалгалт явуулахад шаардагдах мэдээ, баримтыг холбогдох иргэн, албан тушаалтан, байгууллагаас үнэ төлбөргүй гаргуулж авах;</u></p> <p>23.1.4. <u>хяналт шалгалт хийхээр холбогдох байгууллагад нэвтрэн орох;</u></p>	<p>10 дугаар зүйл. Мэргэжлийн хяналтын <u>улсын байцаагч, түүний нийтлэг бүрэн эрх</u></p> <p>10.9. Мэргэжлийн хяналтын улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч /цаашид "улсын байцаагч" гэх/ дараахь нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>10.9.2. <u>хяналт шалгалт хийх</u> объектод саадгүй <u>нэвтрэн орох;</u></p> <p>10.9.4. <u>хяналт шалгалтын ажилд шаардлагатай мэдээ, судалгаа, тайлбар, тодорхойлолт, бусад баримт бичгийг холбогдох байгууллага, аж ахуйн нэгж, албан тушаалтнаас үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;</u></p>
	<p>Дүгнэлт: Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 10.9.2, 10.9.4 дэх заалтуудыг энэ хуулийн 23.1.2. болон 23.1.4. дэх заалтуудад агуулгын хувьд давхардуулан зохицуулсан байна</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 23.1.2., 23.1.4. дэх заалтуудийг хүчингүй болгох.</p>	

ЗӨРЧИЛ

**Хууль тогтоомжийн хэсэгт заасан хуулийн нэр тухайн харилцаанд
хамаарах хууль мөн эсэх;**

1	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	
	2 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж 2.1. <u>Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж нь</u> Иргэний хууль ¹ , Газрын тухай ² , Байгаль орчныг хамгаалах тухай ³ , <u>Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль</u> ⁴ болон энэ хууль, тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.	2 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж 2.3. <u>Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахаар бол түүнтэй холбогдсон харилцааг Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулиар зохицуулна.</u>
	Дүгнэлт: Энэ хуулийн нийт зохицуулалтууд болон 2.3-т “Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахаар бол түүнтэй холбогдсон харилцааг Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулиар зохицуулна.” гэж заасан тусгайлсан зохицуулалтаас үзэхэд Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль нь Аялал жуулчлалыг тухай хууль тогтоомжийн бүрдэл хэсэг байна гэсэн энэ хуулийн 2.1 дэх хэсэгт заасантай зөрчилдөж байна. Санал: Энэ хуулийн 2.1 дэх заалтын холбогдох хэсгийг хасах эсхүл 2.3 дахь заалтад өөрчлөлт оруулах.	

Хуулийн зүйл, заалт, зохицуулалт нь хэл зүйн найруулгын хувьд салаа утгатай эсэх;

2	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	
	2 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж 2.3. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын <u>үйл ажиллагаа явуулахаар</u> бол түүнтэй холбогдсон харилцааг Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай	1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт 1.1. Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр аялал жуулчлалыг хөхүүлэн дэмжих, аялал жуулчлалын <u>үйл ажиллагаа эрхлэх</u> , жуулчны үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх

хуулиар зохицуулна.	харилцааг зохицуулахад оршино.
<p>Дүгнэлт: Энэ хуульд нэг зүйлийг 2 өөр үгээр илэрхийлсэн нь зөрчилтэй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 2.3.-т "... үйл ажиллагаа эрхлэхээр ..." гэж өөрчлөлт оруулах.</p>	

3	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	ҮНДСЭН ХУУЛЬ /1992.01.13/
	<p>13 дугаар зүйл. Хөтөч-тайлбарлагчийн эрх, үүрэг</p> <p>13.1. Хөтөч-тайлбарлагч нь дараах эрх, үүрэгтэй.</p> <p>13.1.3. Монгол Улсын нийгэм эдийн засаг, төрийн байгуулал, байгаль, түүх, соёл, ард түмний зан заншлын талаар жуулчдад бодит мэдээлэл өгөх, <u>улс</u>, хувь хүн, байгууллагын нууцад хамаарах мэдээллийн <u>нууцыг</u> задруулахгүй байх;</p>	<p><u>Арван зургадугаар зүйл</u></p> <p>Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ: 17/ төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох <u>төр</u>, байгууллага, хувь хүний <u>нууцыг</u> хуулиар тогтоон хамгаална;</p>
	<p>Дүгнэлт: Үндсэн хууль болон бусад хуульд "төр, ... нууцыг" гэсэн нэр томъёог хэрэглэдэг ба энэ хуульд "улс ... нууцыг" гэж оруулсан нь бусад хуультай зөрчилдөж байна.</p> <p>Санал: Энэ хууль 13.1.3. дах заалтад "... төр, ... нууцыг" гэж өөрчлөлт оруулах.</p>	

Тухайн хуулийн зүйл, заалт өөр хуулийн заалттай зөрчилдөж буй эсэх

4	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	ИРГЭНИЙ ХУУЛЬ /2002/
	<p>9 дүгээр зүйл. <u>Аялал жуулчлалын гэрээ</u></p> <p>9.1. Туроператор буюу турагент нь аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг <u>худалдах, худалдан авах тухай гэрээ байгуулна.</u></p> <p>9.2. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг <u>Иргэний хуулийн 370-379 дүгээр зүйл,</u> энэ хууль, аялал жуулчлалын байгууллага жуулчинтай байгуулсан гэрээгээр зохицуулна. Гэрээнд дараахь нөхцөлийг тусгана:</p>	<p>243 дугаар зүйл. <u>Худалдах-худалдан авах гэрээ</u></p> <p>243.1. Худалдах-худалдан авах гэрээгээр худалдагч нь биет байдлын доголдолгүй, эрхийн зөрчилгүй хөрөнгө, түүнтэй холбоотой баримт бичгийг худалдан авагчийн өмчлөлд шилжүүлэх буюу бараа бэлтгэн нийлүүлэх, худалдан авагч нь худалдагчид хэлэлцэн тохирсон үнийг төлж, худалдан авсан хөрөнгөө хүлээн авах үүргийг тус тус хүлээнэ.</p> <p>370 дугаар зүйл. <u>Аялал жуулчлалын гэрээ</u></p> <p>370.1. Аялал жуулчлалын гэрээгээр аялал жуулчлал зохион байгуулагч нь жуулчинд хэлэлцэн тохиролцсон үйлчилгээ үзүүлэх, жуулчин нь ийнхүү үйлчилгээ үзүүлсний төлөө хэлэлцэн тохирсон хөлс төлөх үүргийг тус тус хүлээнэ.</p>
<p>Дүгнэлт: Иргэний хуулийн 370-379 дүгээр зүйлүүдэд мөн Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд Аялал жуулчлалын гэрээ гэсэн нэр бүхий зүйл, зохицуулалт байна. Гэхдээ дээрх 2 хуульд Аялал жуулчлалын гэрээний зохицуулалт нь өөр өөр агуулгатай байгаа нь хоорондоо зөрчилтэй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 9 дүгээр зүйлийн нэрийг зохицуулалтынх нь агуулгатай нийцүүлэн өөрчлөлт оруулах /Жишээ нь: 9 дүгээр зүйл. Гэрээ/.</p>		

5	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛЬ /1992.01.13/	ГАЗРЫН ТУХАЙ /2008.05.20/	МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТУХАЙ /2006.01.26/
	15 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын	Хорин тавдугаар зүйл <u>1. Улсын Их Хурал</u> төрийн дотоод, гадаад бодлогын аль ч асуудлыг санаачлан хэлэлцэж болох бөгөөд <u>дараахь асуудлыг</u>	4 дүгээр зүйл. Засгийн газрыг эмхлэн байгуулах үндэслэл, журам 1. Засгийн газрыг <u>Үндсэн</u>	14 дүгээр зүйл. Анхдугаар чуулган 14.3. Анхдугаар чуулганаар

<p>тогтолцоо</p> <p>15.4. <u>Зөвлөлийн дарга, гишүүдийг Ерөнхий сайд томилно.</u></p> <p>15.5. <u>Зөвлөлийн дарга нь аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн байна.</u></p>	<p><u>өөрийн онцгой бүрэн эрхэд хадгалж шийдвэрлэнэ:</u></p> <p>6/ Ерөнхий сайд, <u>Засгийн газрын гишүүд</u>, хуульд зааснаар Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг бусад байгууллагын бүрэлдэхүүнийг томилох, өөрчлөх, огцруулах;</p> <p>Гучин есдүгээр зүйл</p> <p>3. <u>Засгийн газрын гишүүдийг</u> Ерөнхий сайдын өргөн мэдүүлснээр <u>Улсын Их Хурал</u> хүн бүрээр <u>хэлэлцэж томилно.</u></p>	<p><u>хуулийн хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6, гучин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, гучин есдүгээр зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай</u> хуулийн зургадугаар бүлэгт заасан үндэслэл, журмын дагуу эмхлэн байгуулна.</p>	<p>дараахь асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ:</p> <p>14.3.6. <u>Засгийн газрын гишүүдийг томилох.</u></p>
<p>Дүгнэлт: Монгол улсын үндсэн хууль болон холбогдох бусад хуульд Засгийн газрын гишүүнийг Улсын их хурал томилно гэж заасантай энэ хуулийн 15 дугаар зүйлд “Засгийн газрын гишүүн нь зөвлөлийн дарга байна, зөвлөлийн даргыг Ерөнхий сайд томилно” гэсэн зохицуулалт нь зөрчилдөж байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 15.4 дэх хэсгийн зохицуулалтын “Зөвлөлийн дарга ...” гэснийг хасах буюу өөрчлөлт оруулах.</p>			

6	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ</p> <p>/2000.05.05/</p> <p>18 дугаар зүйл. Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх</p> <p>18.2. <u>Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</u></p> <p>18.2.2. эрх хэмжээнийхээ хүрээнд тухайн газар нутагт байгуулах жуулчны</p>	<p>ГАЗРЫН ТУХАЙ /2008.05.20/</p> <p>23 дугаар зүйл. Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын тогтолцоо, эрх хэмжээ</p> <p>23.4. <u>Сумын газрын даамал, дүүргийн газрын алба дараахь эрх хэмжээтэй байна:</u></p> <p>23.4.2. <u>Засаг даргын шийдвэрийг үндэслэн иргэн, аж ахуйн нэгж,</u></p>
---	---	---

<p>үйлчилгээний байгууллагад <u>газар эзэмших зөвшөөрлийг</u> аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон тоо, байршлыг баримтлан зохих хууль тогтоомжийн дагуу <u>олгож гэрээ байгуулах;</u></p>	<p>байгууллагатай <u>газар эзэмшүүлэх,</u> ашиглуулах асуудлаар <u>гэрээ байгуулж,</u> эрхийн <u>гэрчилгээ олгох;</u></p>
<p>Дүгнэлт: Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 18.2.2.т “Засаг дарга газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулах” тухай заасан нь Газрын тухай хуулийн 23.4.2.-т “Сумын газрын даамал, дүүргийн газрын алба нь Засаг даргын шийдвэрийг үндэслэн газар эзэмшүүлэх гэрээ байгуулж, эрхийн гэрчилгээ олгох” гэсэн заалттай зөрчилдөж байна. Газрын тухай хуульд зааснаар газрын алба нь Засаг даргын газар эзэмшүүлэх шийдвэрийг үндэслэж газрыг эзэмшүүлэх гэрээг байгуулдаг байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 18.2.2-т “... олгож шийдвэрлэнэ;” гэж өөрчлөлт оруулах.</p>	

7	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ</p> <p>/2000.05.05/</p>	<p>НЭМЭГДСЭН ӨРТГИЙН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ</p> <p>/2015.07.09/</p>
	<p>11 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалыг төрөөс хөхүүлэн дэмжих</p> <p>11.1. <u>Төрөөс экспортын үйлдвэрлэлд үзүүлэх дэмжлэг, хөнгөлөлтөд аялал жуулчлалын байгууллага, зочид буудлын гадаадын жуулчдад үзүүлсэн үйлчилгээ нэг адил хамаарна.</u></p>	<p>Нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх</p> <p>13 дугаар зүйл. Нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх.</p> <p>13.1. <u>Дараахь барааг нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлнө:</u></p> <p>13.5.14. аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг хуулийн этгээд гадаад улсын аялал жуулчлалын байгууллагатай гэрээ байгуулж жуулчдыг нь хүлээн авах, уг үйлчилгээг төлөвлөх, сурталчлах, бичиг баримтыг нь бүрдүүлэх зэргээр гадаадын жуулчдад үзүүлсэн /туроператор/ үйлчилгээ.</p> <p>13.8. <u>Энэ хуулийн 13.6.14-т заасан үйлчилгээнд жуулчдад үйлчлэх бааз, ресторан, жуулчин тээвэрлэх, газарчлах болон зочид буудлын үйлчилгээ хамаарахгүй.</u></p>
	<p>Дүгнэлт: Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13. дугаар зүйлд “туроператорын үзүүлсэн үйлчилгээ нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас</p>	

<p>чөлөөлөгдөх ба энэ чөлөөлөлтөд зочид буудлын үйлчилгээ хамаарахгүй” гэж заасан нь энэ хуулийн 11. дүгээр зүйлд заасан “төрөөс экспортын үйлдвэрлэлд үзүүлэх дэмжлэг, хөнгөлөлтөд аялал жуулчлалын байгууллага, зочид буудлын гадаадын жуулчдад үзүүлсэн үйлчилгээ нэг адил хамаарна” гэсэн зохицуулалттай зөрчилдөж байна.</p> <p>Санал: Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн 13.5.14-т зочид буудал гэж нэмэх. Мөн хуулийн 13.8 зүйлээс зочид буудал гэж хасах</p>

ХИЙДЭЛ

Тухайн хуульд тодорхой харилцааны нарийвчилсан зохицуулалтыг батлах эрхийг төрийн бусад байгууллагад шилжүүлсэн бол уг нарийвчилсан зохицуулалт батлагдсан эсэх;

1	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p>
	<p>14 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалын талаархи Засгийн газрын бүрэн эрх</p> <p>14.1. Засгийн газар аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>14.1.1. <u>Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоох;</u></p> <p>14.1.5. <u>аялал жуулчлалын салбарт</u> гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, <u>зохистой харьцааг бий болгох;</u></p>
	<p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 14.1.1, 14.1.5. дах заалтуудын дагуу Засгийн газар холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу Монгол Улсад аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс нутгийг улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан тогтоогоогүй, аялал жуулчлалын салбарт гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн дэмжих, зохистой харьцааг бий болгоогүй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуульд заасны дагуу Засгийн газар холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх.</p>

2	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p>
	<p>16 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>16.1. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>16.1.7. аялал жуулчлалын бүсэд үйл ажиллагаа явуулах жуулчны бааз, зочид</p>

	<p>буудал, амралт, рашаан сувиллын газрын тоо, байршлыг тогтоох, тэдгээрийн нэгдсэн бүртгэл хөтлөх;</p> <p>16.1.13. аялал жуулчлалын бүсэд хүлээн авах жуулчдын тоог тогтоох;</p>
	<p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 16.1.7, 16.1.13. дэх заалтуудын дагуу Төрийн захиргааны төв байгууллага холбогдох бүрэн эрхээ хэрэгжүүлээгүй буюу бүртгэл хөтлөөгүй, тогтоогоогүй байна.</p> <p>Санал: Төрийн захиргааны төв байгууллагын хуулиар заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх эсхүл 16.1.7, 16.1.13. дэх заалтуудад өөрчлөлт оруулах.</p>

3	<p align="center">АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p> <p>18 дугаар зүйл. Бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын бүрэн эрх</p> <p>18.2. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>18.2.2. эрх хэмжээнийхээ хүрээнд тухайн газар нутагт байгуулах жуулчны үйлчилгээний байгууллагад <u>газар эзэмших зөвшөөрлийг аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон тоо, байршлыг баримтлан</u> зохих хууль тогтоомжийн дагуу <u>олгож гэрээ байгуулах;</u></p> <p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 18.2.2.-т "... төрийн захиргааны төв байгууллагын тогтоосон тоо, байршлыг ..." гэж заасан байх бөгөөд одоогоор тогтоосон тоо, байршил байхгүй байна.</p> <p>Санал: Жуулчны үйлчилгээний байгууллагад газар эзэмших зөвшөөрлийг олгож гэрээ байгуулахад баримтлах "тоо, байршил"-ийг төрийн захиргааны төв байгууллагаас тогтоох.</p>
---	---

7.3.9. хуулийн зүйл, заалт, зохицуулалт нь ойлгомжтой байгаа эсэх

4	<p align="center">АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p> <p>3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо</p> <p>3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:</p> <p>3.1.6. "жуулчны үйлчилгээний байгууллага" гэж зочид буудал, жуулчны бааз,</p>
---	---

	зоогийн газар, амралт сувилал, тээвэр, холбоо, үзвэрийн зэрэг үйлчилгээг жуулчинд үзүүлж байгаа байгууллагыг;
	<p>Дүгнэлт: "... зэрэг..." гэдэг нь нэр томъёог өргөн, тодорхойгүй болгосон байх бөгөөд "Жуулчны үйлчилгээний байгууллага" нь ойлгомжгүй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 3.1.6 дэх заалтыг ойлгомжтой болгох буюу өөрчлөлт оруулах.</p>

5	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/	
	<p>8 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>8.1. <u>Аялал жуулчлалын байгууллага</u> нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>8.1.10. эрх бүхий байгууллагаар <u>зэрэглэлээ</u> тогтоолгох.</p> <p>16 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>16.1. Аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь аялал жуулчлалын талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>16.1.6. <u>аялал жуулчлалын байгууллага</u>, дээд зэрэглэлийн зочид буудал, жуулчны баазад <u>зэрэглэл</u> тогтоох, хөтөч-тайлбарлагчийн ангилал, зэрэглэл тогтоох журмыг батлах;</p>	<p>4 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалын байгууллага, түүний ангилал</p> <p>4.2. <u>Аялал жуулчлалын байгууллагыг</u> туроператор, турагент гэж <u>ангилна</u>:</p> <p>8 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын байгууллагын бүрэн эрх</p> <p>8.1. Аялал жуулчлалын байгууллага нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <p>8.1.1. <u>аялал жуулчлалын байгууллага</u> нь энэ хуулийн 4.2-т заасан <u>ангилалд</u> нийцүүлэн үйл ажиллагаа явуулах;</p>
	<p>Дүгнэлт: "Аялал жуулчлалын байгууллага"-ын хувьд зэрэглэл гэж байхгүй, харин энэ хуулийн 4.2, 8.1.1-т заасны дагуу ангилалтай байх бөгөөд ангилалаа эрх бүхий байгууллагаар тогтоолгоно.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 8.1.10, 16.1.6 дах заалтуудын холбогдох хэсэгт өөрчлөлт оруулах.</p>	

6	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/
---	--

	<p>10 дугаар зүйл. Жуулчны үйлчилгээний байгууллага</p> <p>10.1. Жуулчны үйлчилгээний байгууллага нь дараахь шаардлагыг хангаж ажиллана:</p> <p>10.1.4. байгууллагынхаа оноосон нэр, зэрэглэл, <u>жуулчин хүлээн авах эрхийг тодорхойлсон гэрчилгээг</u> ил байрлуулах;</p> <p>Дүгнэлт: “Жуулчин хүлээн авах эрхийг тодорхойлсон гэрчилгээг” гэж юуг ойлгох нь тодорхой бус, ойлгожгүй.</p> <p>Санал: “Жуулчин хүлээн авах эрхийг тодорхойлсон гэрчилгээ” гэдгийн тодорхой болгох буюу холбогдох нэмэлтийг оруулах.</p>
--	--

7	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p>
	<p>9 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалын гэрээ</p> <p>9.1. <u>Туроператор буюу турагент нь аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах тухай гэрээ байгуулна.</u></p> <p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 9.1.-т “Туроператор буюу турагент нь аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авах тухай гэрээ байгуулна.” гэсэн зохицуулалт нь агуулгын хувьд дутуу буюу ойлгомжгүй байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 9.1. дэх хэсгийг хасах буюу шинэчлэн найруулах.</p>

8	<p>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/</p>	<p>АЖ АХУЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2001.01.21/</p>
	<p>3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо</p> <p>3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:</p> <p>3.1.8. <u>“дээд зэрэглэлийн зочид буудал” гэж зочид буудлын цогц үйлчилгээний жишиг шаардлагын 3 ба түүнээс дээш од бүхий зэрэглэлийг хангасан үйлчилгээний байгууллагыг.</u></p>	<p>3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо</p> <p>3.1. Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:</p> <p>3.1.1. <u>“аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөл” /цаашид “тусгай зөвшөөрөл” гэх/ –гэж тодорхой төрлийн аж ахуйн үйл ажиллагааг тогтоосон хугацаа, нөхцөл, шаардлагын дагуу эрхлэн явуулах эрхийг иргэн, ашгийн ба ашгийн бус хуулийн этгээдэд эрх бүхий байгууллагаас олгосон албан ёсны баримт бичгийг;</u></p> <p>15 дугаар зүйл. Тусгай</p>

	<p>зөвшөөрөлтэйгээр эрхлэх аж ахуйн үйл ажиллагааны төрөл</p> <p>15.1. <u>Энэ зүйлд заасан үйл ажиллагааг тусгай зөвшөөрөлтэйгээр эрхэлнэ.</u></p> <p>15.15. Зам, тээвэр, аялал жуулчлалын чиглэлээр:</p> <p>15.15.8. <u>дээд зэрэглэлийн зочид буудлын үйл ажиллагаа эрхлэх;</u></p>
<p><i>Дүгнэлт:</i> Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд зааснаар Дээд зэрэглэлийн зочид буудлын үйл ажиллагааг аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй эрхлэх ба энэ хуулийн 5.2.1.- 5.2.3.-т заасан бичиг баримтыг бүрдүүлж тэрхүү тусгай зөвшөөрлийг авахаар энэ хуульд зохицуулсан байна. Түүнчлэн энэ хуулийн 3.1.8.-т “дээд зэрэглэлийн зочид буудал” гэж зочид буудлын цогц үйлчилгээний жишиг шаардлагын 3 ба түүнээс дээш од бүхий зэрэглэлийг хангасан үйлчилгээний байгууллагыг.” хэлнэ гэж томёолсон. Дээрх зохицуулалтууд нь хоорондоо уялдаагүй ойлгомжгүй байна.</p> <p>Тодруулбал: энэ хуулийн 3.1.8.-д зааснаар зочид буудлын <i>үйлчилгээ</i> нь тодорхой зэрэглэлийг хангаснаар дээд зэрэглэлийн зочид буудал болох ба энэ хуулийн 5.2.1.-5.2.3.-д заасан бичиг баримтыг бүрдүүлсэнээр дээд зэрэглэлийн зочид буудлын <i>үйл ажиллагаа эрхлэх</i> тусгай зөвшөөрлийг төрийн захиргааны байгууллагаас авч байх ёстой. Энэ хуульд дээд зэрэглэлийн зочид буудлын байгууллагын <i>үйлчилгээ</i> болоод <i>үйл ажиллагааг</i> эрхлэх эрхийн талаар 2 салгасан зохицуулалт байгаа нь ойлгомжгүй байна.</p> <p>Санал:</p> <p>Зочид буудал нь үйлчилгээний тодорхой /энэ хуулийн 3.1.8.-д заасан/ зэрэглэлийг хангаснаар дээд зэрэглэлийн зочид буудал болох буюу <i>зочид буудлын үйл ажиллагааг тодорхой зэрэглэлээр эрхлэх</i>. Үүнд нийцүүлэн энэ хуулийн 10.2.-т “Дээд зэрэглэлийн зочид буудал ... ” гэснийг “зочид буудал ...”, 16.1.6.-т “... дээд зэрэглэлийн зочид буудал, ...” гэснийг “... зочид буудал, ...” гэж тус тус өөрчлөх.</p> <p>Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль болон энэ хуульд нийцүүлэн энэ хуулийн 3.1.8.-т “дээд зэрэглэлийн зочид буудал” гэж зочид буудлын цогц үйлчилгээний жишиг шаардлагын 3 ба түүнээс дээш од бүхий зэрэглэлийг хангасан, энэ хуульд заасны дагуу дээд зэрэглэлийн зочид буудлын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан этгээдийг.” гэж нэмэлт өөрлөлт оруулах.</p>	

9	АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2000.05.05/
2 дугаар зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хууль тогтоомж	
<p>2.3. <u>Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахаар бол түүнтэй холбогдсон харилцааг Тусгай хамгаалалттай газар</u></p>	

	<p><u>нутгийн тухай хуулиар зохицуулна.</u></p>
	<p>Дүгнэлт: Энэ хуулийн 2.3-т “Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахаар бол <u>түүнтэй холбогдсон харилцааг</u> Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулиар зохицуулна.” гэж заасан ерөнхийлсөн, ойлгомжгүй зохицуулалт байна.</p> <p>Санал: Энэ хуулийн 2.3 дахь заалтыг “Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахаар бол <u>газар ашиглахтай холбогдсон харилцааг</u> Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулиар зохицуулна.” гэж өөрчлөлт оруулах.</p>

10	<p align="center">ЗӨРЧЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ /2017.05.11/</p>
	<p>10.14 дүгээр зүйл. Аялал жуулчлалын тухай хууль зөрчих</p> <p>1.Жуулчны үйлчилгээний байгууллага нь:</p> <p>1.3.онгоц, төмөр зам, тээврийн хэрэгслээр зорчих билет /тийз/-ийн захиалга хийх, билет /тийз/ худалдах, худалдан авах;</p> <p>1.4.зочид буудал, жуулчны бааз, байр, үзвэрийн захиалга хийх;</p> <p>1.5.жуулчныг угтан авах, үйлчлэх, үдэн гаргах ажлыг зохион байгуулах үйл ажиллагаа явуулсан бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.</p>
	<p>Дүгнэлт: Гадаад иргэн байршилж байгаа зочид буудлаасаа онгоц, төмөр зам, тээврийн хэрэгслээр зорчих билет, жуулчны бааз, байр, үзвэрийн захиалга хийхээр нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно. гэж ерөнхийлсөн, ойлгомжгүй зохицуулалт байна.</p> <p>Санал: доор дурдсанаар өөрчлөх Жуулчны үйлчилгээний байгууллага - аялал жуулчны үйлчилгээний байгууллага Зөрчлийн тухай хуулийн 10.1.3, 10.1.4, 10.1.5-ийг хасах.</p>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

I.Хууль тогтоомж, эрх зүйн акт

1. Хууль тогтоомжийн тухай хууль;
2. Аялал жуулчлалын тухай хууль;
3. Иргэний хууль;
4. Зөрчлийн тухай хууль;
5. Газрын тухай хууль;
6. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль;
7. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль;
8. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль;
9. Татварын тухай хууль;
10. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хууль;
11. Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль;
12. Байгууллагын нууцын тухай хууль;
13. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль;
14. Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хууль;
15. Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль;
16. Төсвийн тухай хууль;
17. Иргэдээс төрийн байгууллага албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл гомдлыг шийдвэрлэх тухай хууль;
18. Монгол Улсын Засгийн газрын тогтоол, Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хавсралт;
19. Аялал жуулчлалын тухай конвенц;
20. Хөрөнгө оруулалтын тухай.

II.Ном, гарын авлага, эмхэтгэл, судалгааны материал

1. Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Улаанбаатар хот, 2016 он;
2. ХЗДХЯ-ГТХАН хамтарсан төслөөс гаргасан “Иргэн, эдийн засгийн хууль тогтоомжийн давхардал, зөрчил, хийдлийг арилгах, тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоог сайжруулах ажлын тайлан/Аялал жуулчлалын тухай хууль/, 2017 он;
3. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны 2017 оны эхний 10 сарын жуулчдын мэдээг өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ, 2017 он.
4. “Аялал жуулчлалын салбарт төрөөс гүйцэтгэх үүргийг оновчтой болгох нь” Илтгэл, Э.Энхзаяа, 2017 он;
5. Нийслэлийн аялал жуулчлалын газар, Аялал жуулчлалын тогтвортой хөгжлийн төв хамтран гаргасан “Улаанбаатар хотод аялсан гадаадын жуулчдын сэтгэл ханамжийн судалгааны тайлан”, 2017 он;

6. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Үндэсний хөгжлийн газар, Үндэсний статистикийн хороо, Ази-Номхон далайн эдийн засаг, нийгмийн комисс, “МОНГОЛ УЛСЫН ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВ ТАЙЛАН”;
7. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Аялал жуулчлалын хөгжлийн төв, Монголын Үндэсний Худалдаа Аж Үйлдвэрийн танхим, Аялал жуулчлалын боловсрол, Хөгжлийн нийгэмлэг, “Аялал жуулчлалын салбарын бизнес эрхлэгчдэд үзүүлж буй цар тахлын нөлөө”, 2022;
8. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, 2022 оны эхний тавдугаар сарын жуулчдын мэдээг 2021 оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ;
9. Үндэсний статистикийн хороо, Бүртгэгдсэн зам тээврийн осол, бүс, аймаг, нийслэлээр, Шинэчилсэн: 2022.04.0;
10. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, 2022 оны эхний тавдугаар сарын жуулчдын мэдээг 2021 оны мөн үетэй харьцуулсан мэдээ.

III. Гадаад улсын хууль тогтоомж

1. Вьетнамын Аялал жуулчлалын тухай хууль;
2. Японы Аялал жуулчлалын тухай хууль;
3. Казакстаны Аялал жуулчлалын тухай хууль;
4. БСНУ-ын Аялал жуулчлалын тухай хууль;
5. Киргизстан;
6. Узбекистан;
7. ОХУ.
8. Турк улс.

III. Цахим эх сурвалж

1. <http://www.legalinfo.mn>;
2. <http://www.unwto.org>;
3. <http://www.mne.mn>;
4. <http://www.mongoliatourism.gov.mn>;
5. <http://www.travelmongolia.org>;
6. <http://www.tourism.ub.gov.mn>.